

СТЕНОГРАМА

слухань у Комітеті з питань правової політики на тему: "Шляхи до миру: проблематика та перспективи альтернативного вирішення

спорів у сучасних умовах"

27 березня 2024 року

Веде засідання голова підкомітету з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини та альтернативного розв'язання спорів

БАБІЙ Р.В.

(Початок аудіозапису відсутній)

МАСЛОВ Д.В. ... сторін-учасників, які перебувають, скажімо так, на межі чи в процесі спору, ніж це робити через суд. І це більш дешево для держави, звичайно, і більш ефективно для учасників. Саме тому було обрано цей формат комітетських слухань. Саме тому, оскільки тематика досить об'ємна було передбачено два дні проведення даних комітетських слухань. За наслідками комітетських слухань, як це завжди буває, мають бути протягом деякого часу підготовлені певні рекомендації, зроблені висновки, відповідальним головним за організацію, проведення цих комітетських слухань, за його згодою та за власною ініціативою, пана Романа Вячеславовича Бабія, нашого колегу, було визначено рішенням комітету саме Романа Вячеславовича.

Тому я дякую, пане Романе, вам за те, що ви організували сьогоднішні комітетські слухання. Сподіваюся на їх ефективне проведення і потім – на рекомендації комітету, які ви разом з іншими колегами представите на розгляд комітету. Дякую, колеги. Всім бажаю плідного і сьогоднішнього дня, і завтрашнього дня. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, Денис Вячеславович.

Я теж з коротким вступним словом виступлю. Дійсно коротким, щоб не витратити час, щоб більше дати можливість учасникам поділитися, подискутувати. Поділитися своєю тематикою, подискутувати.

Отже, по-перше, дякую всім, хто зміг приєднатися до участі у цих слуханнях. Звичайно, найперше ми дякуємо всім нашим захисникам і захисницям, силам оборони, які, власне, дають змогу проводити такі заходи, працювати і намагатися вдосконалювати відповідні інституції для того, щоб ефективніше вирішувати конфлікти, суперечки та надавати людям і бізнесу альтернативні можливості на противагу класичному судовому розгляду. І це все для того, щоб досягати справедливого швидкого вирішення спорів, щоб рухатися до європейських стандартів.

Думаю, не варто переконувати присутніх, чому альтернативне вирішення спорів – ця інституція є важливою, чому їй треба приділяти увагу. Це і про можливість зручніше, швидше і в деяких випадках ефективніше вирішити спір чи конфлікт. Це, як вже згадував Денис Вячеславович, по розвантаженню судової системи, яка має ряд об'єктивних проблем, про які відомо. Це і недофінансування, і нестача кадрів, і перезавантаженість справами. І таке розвантаження, очевидно, підвищить якість роботи самих судів.

На жаль, повномасштабне вторгнення суттєво змінило і, так би мовити, перезавантажило наше життя. Відповідно фокус уваги і законодавців, і органів виконавчої влади та й, власне, професійної спільноти був об'єктивно зміщений на інші процеси, але дякуючи нашим людям, нашим силам оборони, ми мали змогу дещо адаптувати своє життя, свою діяльність. І, очевидно, що за цих два складних роки процеси розвитку інституцій альтернативного вирішення спорів теж жили, адаптувалися до нових реалій. Я, наприклад, був дещо вражений, що кількість спорів, наприклад, які розглянув Міжнародний комерційний арбітражний суд, за перший рік вторгнення він перевищив довоєнні показники, що ці дійсно трагічні

обставини, але вони стали певним стимулом для певних процесів, для цифровізації, для удосконалення дистанційного розгляду справ.

Тому, власне, і комітетом і було прийнято рішення провести ці слухання, зібрати тих спеціалістів, експертів, які займаються процедурами арбітражу, третейського вирішення спорів, медіації, вболівають за ці інституції, для того, щоб зрозуміти які проблеми виникли за ці воєнні роки, як їх можна вирішити, які є перспективи для подальшого розвитку інституцій альтернативного вирішення спорів.

І як результат, якщо... от в ідеалі було б гарно напрацювати дійсно певну дорожню карту, і ми цього будемо прагнути, звичайно, але по меншій мірі визначити, куди потрібно прикладати свої зусилля в першу чергу, які питання є більш пріоритетними, які менше, що є нагальним, що поки що, можливо, не на часі, і скоординувати свої зусилля, зусилля всіх - і професійної спільноти, і законодавців, і виконавчої, і судової гілки влади, і наших міжнародних партнерів, які нам допомагають, скоординувати для того, щоби рухатися до тієї мети, до тих переваг, які повинні дати українцям механізми арбітраж... перепрошую, альтернативного вирішення спорів.

Я трохи ще зупинюся на організаційних питаннях. Комітетські слухання було вирішено провести протягом двох днів. Перший ми присвятимо тематиці міжнародного комерційного арбітражу і третейського вирішення спорів. Другий день – це медіація та врегулювання спорів за участю судді. Регламент наших слухань – і, я сподіваюсь, учасники ознайомились з програмою, - пропонується наступний: 7-10 хвилин на доповідь, відразу після доповіді до 5 хвилин на запитання-відповіді, і після всіх доповідей пропонується хвилин 30-40 присвятити загальному обговоренню, де обмінятися думками, можливо, підняти якісь питання, які не згадувались в доповідях. І попередньо плануємо завершити біля 14:00. Це щоб ви могли планувати свій час.

У будь-якому випадку, комітет відкритий для комунікації. І якщо виникнуть пропозиції, в контексті комітетських слухань, звичайно,

запрошую ділитися своїми напрацюваннями через електронну пошту. Вона в оголошенні була на сайті комітету розміщена. І, я думаю, в чат комітету скинути зараз теж електронну пошту, на яку можна надсилати в письмовому вигляді свої пропозиції.

Як уже згадував Денис Вячеславович, після комітетських слухань на затвердження комітету будуть запропоновані їх результати, де, власне, і мають бути зафіксовані висновки, запропоновані шляхи вирішення задач, покращення механізмів альтернативного вирішення спорів.

Тож бажаю всім плідної роботи і сподіваюся, що ми досягнемо тих результатів, задля яких, власне, і були організовані ці слухання. *(Шум у залі)*

Колеги, ще попрошу, хто не говорить, вимикати мікрофон і вмикати, коли відповідно ви виступаєте з доповіддю чи задасте питання. Дякую.

Тому пропоную не зволікати і починати. Починаємо ми з... Я вже згадував в своєму вступному слові Міжнародний комерційний арбітражний суд. Тож я запрошую до слова пана Миколу Селівона, Голову Міжнародного комерційного арбітражного суду та Морської арбітражної комісії при ТПП України з доповіддю: "Розвиток арбітражу в умовах війни та повоєнної відбудови України".

Пане Миколо.

СЕЛІВОН М.Ф. Я готовий.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Будь ласка.

СЕЛІВОН М.Ф. Всім доброго дня. Щиро зичу добра, миру і спокою. На сьогодні, в крайньому разі, в Києві було біль-менш спокійно, хоча там і Харків, і Сумщина були знову порушення, але я все-таки хочу привітати, світле є явище, вчора наша збірна виграла черговий матч плей-оф на чемпіонаті Європи з Ісландією, і вона потрапить до Німеччини на чемпіонат – це теж говорить про те, що ми не здаємося.

Шановні друзі, як би там не було, але треба подякувати, і це цілком справедливо, що і голова комітету пан Денис Маслов, і особливо голова підкомітету пан Роман Бабій, і всі члени комітету в оцей страшний і складний час надали можливість і організували комітетські слухання з приводу альтернативного розгляду спорів. Це, дійсно, важливо – розуміння цього явища.

Я не тому, що зараз очолюю МКАС і МАК при ТПП України, я говорю з більш широкої позиції. Альтернативний спосіб розв'язання спорів – це не лише швидко, якісно, об'єктивно і не так затратно, але це і прояв демократизму держави, тому що вона надає можливість юридичній особі і громадянину вибирати спосіб захисту своїх справ. І, як мені здається, і ця думка вже поширюється, про те, що альтернативні способи розв'язання спорів і зокрема міжнародний арбітраж стає необхідним елементом національного і світового правопорядку. І це ми повинні розуміти. І не тому, що ми розвантажуюмо суди, це, дійсно, є так, але я говорю про те, що це явище більш широкого масштабу ніж тільки розв'язання спорів.

Війна, шановні, вдарила по всіх і кожному з нас, вона змінила плани, змінила спосіб життя, змінила навіть мислення. Як і в усіх нас, 24 лютого 22-го року – це був шок, тому що ніхто не думав, що в ХХІ столітті буде така середньовічна... в середні віки напад однієї країни на незалежну і суверенну другу, як би там не було. І тому ми призупинили діяльність свою, але у нас хватило розуму і сміливості 28 лютого уже виключити з рекомендаційного списку арбітрів МКАС громадян Росії і Білорусі, а 18 березня ми повноцінно відновили роботу. МКАС працює 32 роки і при тому закладено при її організації основні засади арбітражного процесу і порядок підготовки і розгляду спорів. І особливі вимоги до арбітрів, які розглядають спори, дозволили нам за ці роки стати незалежною, авторитетною, я говорю це без перебільшення, самодостатньою і визнаною у бізнесовій і у юридичній спільноті не тільки в Україні, а і в світі інституцією. Про це говорить самий головний показник нашої роботи – це кількість розглянутих спорів. Це

цілком очевидно, але менше 300 спорів прийнятих до розгляду тільки міжнародних, це взагалі велике явище.

Наразі зараз вводити, робити вставку, щоб ви побачили нагально, ми розглядаємо... Зараз, тут якісь технічні неполадки, я вам даю слайд, де за чотири роки розгляду справи і порівняння з арбітражними інститутами, віденським центром і стокгольмським. Я ще раз говорю, ми не вихваляємося, але результати, як бачите... Немає?

_____. Не дозволяють нам.

СЕЛІВОН М.Ф. А? Не дозволяють? Я говорю про те, що я візьму 2019 рік, це довоєнний рік і не зовсім вдалий для арбітражу. Ми розглянули 243 спори, Стокгольм 88 прийняв, а ...*(Не чути)* – 45. У 2022 році ми прийняли до розгляду 373 спори, 67 – Стокгольм і 41 – *(Не чути)*. Минулий рік, і про це говорив пан Роман, для нас був умовно видатний, ми прийняли до розгляду 584 справи. Ми підготували звіт, кожний рік готуємо незалежно під час воєнних дій про діяльність ІСАС у 23-му році ви можете вийти на сайт і подивитися наші показники.

Друге. Ми якісна і незалежна установа, що говорить і про оспорюваність рішень наших судами України, а вірніше Київським апеляційним міським судом. Два останні роки не скасовано ні одного рішення, хоча заяв було до 40 на рік.

Далі. Ми визнаний інститут і це говорить географія іноземних сторін, це з 56 країн світу. Але я вам хочу сказати, що більше 55 процентів спорів – це спори з європейськими підприємцями. На другому місці Азія – 24,3 процента. Якщо десь 8-10 років назад країни так званого СНД займали 40-50 процентів спорів, то тепер вони скоротилися до 16. Взагалі представлені всі континенти. Але особливо, я закінчу хвалити себе, для нас важливо у 2021-2022 роках юридична практика зробила соціологічне дослідження серед юридичної бізнесової спільноти, яка якість послуги, які надаються МКАС

при ТПП України. І, звичайно, мені було приємно це бачити, і шеф цього видавництва, шеф-редактор пан Рустам доповідав на арбітражних читаннях свої дослідження, 88 процентів опитаних як юристів, так і бізнесовців, вони задоволені якістю наших послуг. Це надзвичайно серйозна цифра і позитивна для нас, і ми навіть пишаємося цим.

64 проценти опитаних вважають основною перевагою МКАС в порівнянні з іншими інституціями співвідношення ціни і якості. Опитані вважають, що для нас головним конкурентом являється Віденський міжнародний арбітражний центр, половина опитаних вважають, що ми можемо конкурувати навіть з Арбітражним інститутом Стокгольмської торгової палати. Це дуже важливо.

Так-от, я закінчую цей екскурс, щоб зрозуміти про те, що таке МКАС, і я дякую пану Роману за позитивну оцінку його діяльності.

Які виклики і які нам треба зробити висновки, які зросли і наявність вирішення яких нам нагально треба вирішити. Я буду говорити загальні речі, а не конкретику, конкретику, напевно, скажуть про це виступаючі.

Перше. Нам треба розвивати національний ринок арбітражних послуг. Держава повинна нарешті повернутися обличчям взагалі до того, що цей ринок надзвичайно важливий з багатьох причин, особливо в міжнародному арбітражі. І тому, я ще раз говорю, якщо ми це зробимо з допомогою держави, тому що кожна держава, яка проарбітрабельна, проарбітражна, яка самодостатня і демократична, вона розвиває цей ринок. У нас надзвичайно потужні кваліфіковані юридично кадри, у нас практично всі, без винятку, більш-менш складні справи, сторону представляють юридичні фірми Києва, Одеси, Хмельницька, Львова адвокати і нам це приємно, і не тільки, і корисно. Люди хочуть роботи, на заході нам такої роботи, нехай вибачають мені, не дадуть.

І тому перший висновок, який повинен, пане Романе, дякую, що ви появилися на екрані, нам треба накінець-то розвивати власний ринок, власні інститути, піднімати їх, якщо треба, і за допомогою держави, а це необхідно.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Пане Миколо, з усією повагою, завершуйте, будь ласка, тому що дійсно регламент.

СЕЛІВОН М.Ф. Зараз закінчу. Друге. У нас так сталося, що існує дві лінії третейського судочинства – це Міжнародний комерційний арбітраж і третейські суди, які діють в різних іпостасях і в різних моделях. Ви будете обговорювати пізніше третейські суди, що з ними треба робити. Я не буду зараз за браком часу.

Я ще раз закликаю всіх, всі країни, візьміть Францію, Лондон, Великобританію, Відень, Швейцарію, Стокгольм, Швецію, вони виходять із політики, одна держава, один, максимум, два арбітражні центри. Ми повинні це теж робити, не тому, що я очолює МКАС, а тому, що така історія, розумні швейцарці і австрійці, у 80 роках минулого сторіччя теж було багато арбітражів, а вони подумали і сказали, ні, буде один – віденський центр і швейцарський, і більше нічого. В Стокгольмі один інститут розглядає міжнародні інвестиційні спори.

Третє. Вибачте, пане Романе. Третє, що я хочу сказати, це про те, що ми повинні надати подальший поштовх розвитку арбітражу і надати йому можливість інвестиційні спори розглядати. Третє. У нас реформа з 2017 року процесуального законодавства значно приблизила судову владу до арбітражу, і треба радіти, і дякувати, що суди проарбітражну позицію займають. Хоча є деякі випадки, які ми повинні вдосконалювати в тому числі і процесуальне законодавство.

І останнє. Я закінчую, пане Романе. Я ще раз хочу сказати про те, якщо ми патріоти і дбаємо про майбутнє нашої держави, треба розвивати інститути власні громадянського суспільства, до яких належить і альтернативні способи розв'язання справ, спорів. Якщо ми цього не зробимо, майбутнє у нас буде не таке блискуче, як ми на це надіємося. Більше того, ми йдемо всі до європейських стандартів, а це єдина дорога.

Дякуємо вам за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякуємо, Микола Федосович, за ваш виступ. Ще раз дякую, власне, очолюваній вами інституції за те, ви дійсно швидко адаптувалися і продовжуєте... Колеги, не забувайте виключати мікрофони, будь ласка. Дякую вашій інституції за те, що адаптувались, і за те, що продовжуєте рухатись і розвивати цю сферу, в якій ви працюєте.

Колеги, ми домовлялись про питання, давайте так, Микола Федосович трошки вийшов за межі регламенту, тому буквально хвилина-дві у кого які є питання саме по доповіді Миколи Федосовича, до доповідача, то прошу піднімати руку через Zoom, бо я всіх не бачу на екрані, фізичне підняття рук не допоможе.

Я бачу, що питань немає, тому пропоную рухатись далі. Наступна доповідь у нас має пані Інна Ємельянова, заступник Голови Міжнародного комерційного арбітражного суду та Морської арбітражної комісії при ТПП. Тема доповіді: "Медіація в транскордонних спорах і арбітраж, що обрати та поєднати".

Пані Інна.

ЄМЕЛЬЯНОВА І. Добрий день, я рада всіх вітати. І я хочу подякувати керівництву Комітету з питань правової політики і, Денисе Вячеславовичу, вам, Романе Вячеславовичу, вам за організацію цих комітетських слухань.

Я розумію, що в цей непростий час для нашої країни, для українського народу, ми високо цінуємо, що ви знайшли таку можливість обговорити альтернативні форми вирішення спорів. Я думаю, це надзвичайно важливо, що попри особливу увагу, яку завжди приділяє комітет в першу чергу судовій гілці влади, ми сьогодні обговорюємо якраз арбітраж і третейське судочинство, і медіацію.

Тема мого виступу – це медіація в транскордонних спорах та арбітраж, що обрати чи поєднати, вона, в принципі (я зараз включу свої слайди), вона в

принципі пов'язана з двома днями паралельно і з арбітражем, і з медіацією. І я б хотіла розпочати з того, щоб сказати, що саме рухає розвиток таких альтернативних форм вирішення спору. Ми розуміємо, що постійна трансформація, яка відбувається взагалі в умовах глобалізації міжнародного ринку, і все це тягне за собою зростання значення питань вирішення транскордонних спорів і постійного пошуку різних моделей. І ми всі бачимо всі світові тенденції, як змінюється арбітраж, третейське судочинство, всі зміни, які відбулися останнім часом в напрямку медіації, зокрема, я буду говорити, згадувати Сінгапурську конвенцію в частині надання можливості виконання медіаційних угод. Так ось, надаючи відповідь на питання, з чим це пов'язано, да, і ми розуміємо, що от така бізнес-активність, коли взагалі стираються всі кордони, коли ринок, глобалізація з міжнародної торгівлі, воно, звичайно, тягне за собою важливу складову, коли бізнес шукає більш ефективні, більш гнучкі механізми врегулювання спорів.

І що важливо для кожного інвестора, для кожного представника бізнесу, він розуміє, що коли він судиться, наприклад, йому треба йти судитись в іншу державу, він не розуміється з правовою системою цієї держави, йому складно, можливо, там взагалі зрозуміти там Схід, Захід, да, свої особливості правової культури і таке інше, то в першу чергу він шукає ті моделі, які для нього зрозумілі, вони прозорі, вони для нього передбачувані, ці механізми правового регулювання. Він шукає з тим, щоб в першу чергу його потенційний спір був розглянутий з багатьох аспектів, да, ефективно, швидко, конфіденційно і, звичайно, за розумну ціну. Тому от... бізнесу в цих питаннях допомагають от арбітраж і медіація. Є між ними спільні риси, ми розуміємо, що вони, і приватна правова природа, і можливі застосування тільки на основі угоди сторін, і можливість обрати третю незалежну особу для того, щоб вирішити спір, конфіденційність процесу і економія часу, менше витрати, і можливість особливо там в медіації управляти процесом порівняно з державними судами.

Але, разом з тим, звичайно, що мають ці дві складові альтернативного вирішення спорів мають і ряд ключових відмінностей. Там якщо медіація будується на принципі співпраці і спрямована на досягненні угоди між сторонами, і медіатор на відміну від арбітра, він не встановлює факти, він не досліджує докази, його основна функція, у медіатора, надати сторонам сприяння у веденні переговорів і допомогти їм досягти спільної мови, спільного рішення взаємоузгодженого, яке б задовольняло обидві сторони. Арбітражний, як і судовий, там принцип змагальності і, звичайно, арбітр наділений рядом, на відміну від медіатора, рядом процесуальних повноважень, у медіаторів немає. Завдання арбітражу, як я вже говорила, визначити, хто правий, хто ні. Арбітраж – це більш зарегульований процес, з точки зору там наявності регламенту, процесуальних норм медіація більш гнучка.

Але я б хотіла сказати, я згадувала Сінгапурську конвенцію, світ рухається в напрямку того, щоб врешті-решт з'явився інструмент, щоб медіаційна угода виконувалася не тільки на основі добровільної згоди обох сторін, а і можливість була... з'явилася можливість виконання. Цей механізм знаємо ще з підписання у 2019 році Сінгапурської конвенції, і Україна була в числі 46 країн, які підписали. І от конвенція якраз покликана уможливити виконання рішень, досягнутих сторонами в ході медіації в міжнародних комерційних спорах. Вона передбачає такі інструменти по аналогії з Нью-Йоркською конвенцією для визнання і виконання рішень арбітражних судів. По суті, Сінгапурська конвенція, вона стала тією частиною пазла, якого не вистачало медіації для того, щоб стати ще одним додатковим поштовхом для того, щоб стимулювати сторони, придивитися більш уважно, особливо, знову ж таки повторюся, в транскордонних спорах, придивитися до цього механізму з тим, щоб на майбутнє був створений ефективний механізм примусового виконання.

Але для того, щоб конвенція реально запрацювала, ми розуміємо, що як Україні, так і іншим країнам-підписантам треба пройти ще важливий етап

серйозний шлях щодо ратифікації і імплементації в національне законодавство цих норм, і це нешвидкий процес.

І ось для того... Але питання, щоб медіації в транскордонних спорах дати можливість реалізуватися на майбутнє в частині виконання цих медіаційних домовленостей, то якраз я хочу зараз і розказати про тему з мого виступу, як поєднати ці два механізми – медіацію і арбітраж.

І ось цей слайд якраз, який в нас зараз на екрані, що переваги процедури медіації під одним дахом з арбітражем, да. І репутація вже діючого арбітражу поширюється на медіацію, і спрощується перехід від однієї процедури до іншої, і можливість на відміну від чистої медіації дати користувачам послуг за комбінованими, гібридними процедурами: медіація – арбітраж, арбітраж – медіація – арбітраж. І знову-таки забезпечення можливості використання процедури медіації після звернення арбітражу в процесі і далі повернення з тим, щоб на етапі арбітражу вже прийняти рішення на узгоджених умовах, якщо сторони медіації були успішними, досягли медіаційної угоди. Ну, і в принципі, арбітражна інституція, вона може пропонувати в сумарному еквіваленті дешевші, економніші витрати на медіацію.

Хочу сказати, що якраз на цей шлях встали багато вже арбітражних інституцій. І МКАС після того, як був прийнятий в країні Закон "Про медіацію", ми в 2022 році напрацювали всю правову базу для того, щоб створити таку можливість користувачам наших послуг, прийняли, і правила медіації, і окремий додаток до правил медіації, що стосується гібридних процедур, комбінованих і гібридних, внесли зміни до арбітражного регламенту, прийняли положення про медіаційні збори, витрати, реєстр медіаторів і Кодекс професійної етики, для того щоб полегшити користувачам послуг підготовку заяв, що їх створили, і на сайті розміщені всі такі форми заяв, для того щоб могли їх просто заповнити і звернутись за медіацією.

Так ось, які два види пропонується. І знову-таки говорю, поки Сінгапурська конвенція буде в державі Україна ратифікована і поки в інших країнах буде створений такий механізм, я вважаю, що отой крок, який ми зробили, і МКАС, і МАК при ТПП України, він створює сторонам можливість почекати цього механізму примусового виконання медіаційних угод і скористатись такими можливостями в наших арбітражних інституціях. Наприклад, медіація-арбітраж, що угода сторін про передачу спорів: перший етап - медіація (це поетапне), другий – перейти до арбітражу. Ми запропонували сторонам відповідні комбіновані арбітражні застереження, коли поетапно можна звернутись до одного, спочатку до медіаційного врегулювання, а далі в разі неспішності перейти вже в арбітраж. Друге - це складова, що можна зробити. Якщо успішний спір в медіації, то, звичайно, можна перейти вже на узгоджених умовах. Якщо неспішний, перейти вже далі до арбітражу. В таких випадках ми запропонували в залежності від того: успішна-неуспішна. Якщо успішна вийшла медіація, то можна ту ж сторону обрати і медіатором, і арбітром; якщо ні, то, звичайно, це має бути інша сторона.

Ну, і комбінована, гібридна, точніше, процедура – це арбітраж-медіація-арбітраж, коли в процесі арбітражу ми створюємо сторонам можливість перейти в медіацію і повернутись в разі успішності в арбітраж, і отримати рішення на узгоджених умовах. А разі неспішності – тоді вже завершити розгляд справ в арбітражі. Якраз арбітражі і якраз...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Пані Інно, я нагадаю про регламент.

СМЕЛЬЯНОВА І. Да-да-да. І наприкінці я б хотіла б також сказати, повернутися знову таки щодо ефективного механізму виконання медіаційних угод. Я думаю, що ми все ж таки, світ буде рухатися в напрямку того і Україна в тому числі, щоб дати поштовх Сінгапурській конвенції. Але для цього треба дуже виважено підійти, до імплементації цих норм в

національне законодавство і в першу чергу, в Цивільно-процесуальний кодекс.

Я дякую, готова надати відповіді на питання. Дякую ще раз комітету, керівництву комітету за те, що ви організували ці слухання.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Інно, дійсно, цікава доповідь про синергію медіації арбітражного суду. Це мені нагадало врегулювання участі за участю судів, в класичному суді, тільки зараз в суді виступає власне арбітражний, арбітраж вірніше, комерційний арбітраж.

Будь ласка, колеги, у кого є питання до доповідача, ми маємо кілька хвилин, доповідач готовий відповісти на питання. Шляхом піднятої руки, через Zoom, прошу бажуючих дати знати про це. Бачу немає питань.

Колеги, ви можете, в принципі, під час того як... Є, у голови комітету є питання, будь ласка, пане Денисе.

МАСЛОВ Д.В. Дякую доповідачу.

В мене таке питання, ви сказали і попередній доповідач виступаючий сказав, що зросла кількість спорів, які знаходяться на розгляді МКАС при ТПП. Скажіть, будь ласка, а чи не проводили ви опитування серед можливо нерезидентів щодо того, які причини наприклад звернення, чи не звернення навпаки, до МКАС при ТПП? Що їм не вистачає в національному законодавстві, у врегулюванні для того, щоб передавати спори там і так далі, от в такому плані? Чи проводились якісь опитування серед міжнародних компаній в інших країнах і так далі в цій частині?

Дякую.

СМЕЛЬЯНОВА І. Денисе Вячеславовичу, ну таке опитування серед іноземних компаній не проводилося, а от якраз проводилося опитування серед користувачів послуг в Україні. Про це якраз Микола Федосович згадував, це робила юридична практика, коли вони оцінювали, і саме були

питання, щоб вони ще хотіли бачити в арбітражі. І, зокрема, однією із відповідей було, це розширення і арбітрабельності, це розширення і переліку послуг, які надають арбітражні інституції в нашій державі.

Якщо медіацію ми вже впровадили, а от одною із відповідей, яку вони надавали, зокрема і по інвестиційному арбітражу позитивну, бізнес як юридичний, так і бізнес України, вони надали левову частину ствердну відповіді, що треба розширювати, рухатись в напрямку розширення арбітрабельності категорії спорів. Враховуючи те, що все ж таки реформа процесуального законодавства, яка пройшла у нас, всі процесуальні кодекси з 2017 року, вони все ж таки створили ряд обмежень по категоріях справ. Хоча там намагались врегулювати через механізм приватноправового аспекту, але створили ряд обмежень на арбітрабельність.

Але що стосується і арбітражу, і третейських, по третейських там інша ситуація, я так думаю, що треба спочатку прийняти відповідний закон, який зараз в комітеті на другому читанні і навести порядок, що стосується діючих третейських судів, а далі вже рухатись щодо розширення компетенцій, а от по арбітражу таких пересторог немає.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую за відповідь, пані Інно.

От ще коротку відповідь, якщо можете, дайте, в чаті запитує один із учасників, Ірина Тесленко. Яка на цей час вартість розгляду справ в МКАС для сторін?

СМЕЛЬЯНОВА І. У нас є положення про арбітражні збори і витрати. Все це залежить від ціни позову. Вони розміщені, від ціни позову визначається розмір арбітражних зборів і витрат. Можна зайти на сайт, щоб зараз не витрачати час...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Якраз один з учасників, я зверну увагу пані Ірини, що один з учасників наших слухань кинув посилання, де можна порахувати вартість арбітражного збору.

СМЕЛЬЯНОВА І. У нас є калькулятор також на сайті там, де можна забити якраз ціну позову, і все прорахується і в калькуляторі також.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую за відповідь.

Маємо рухатися далі. В чаті ще пишуть питання, але маємо регламент, і можемо ще в обговоренні в тому числі ці питання підняти, бо питання, яке пропонують задати, воно досить широкої відповіді, як на мене, потребує. То в обговореннях можемо ще згадати про це.

А зараз рухаємося далі. І наступний учасник наших слухань, який виступає з доповіддю, це пані Олена Перепелинська, Президент Української арбітражної асоціації, адвокат, голова Комітету Національної асоціації адвокатів України з питань альтернативного врегулювання спорів. Тема її доповіді: "Вдосконалення арбітражного законодавства України". Якраз, думаю, членам комітету і депутатам буде цікаво послухати.

Пані Олено, запрошую вас до слова.

ПЕРЕПЕЛИНСЬКА О.С. Дякую дуже.

В перше чергу хочу подякувати за організацію цих слухань, оскільки тема альтернативного врегулювання спорів саме зараз є надважливою, адже ми всі розуміємо, що для відбудови України нам потрібні іноземні інвестиції. І ефективне функціонування інституту альтернативного вирішення спорів завжди було і дуже важливим фактором інвестиційної привабливості будь-якої юрисдикції, фактором який є важливим для інвесторів, коли вони вирішують щодо здійснення відповідної інвестиції в будь-яку юрисдикцію. Тому для України саме зараз на часі максимально зробити всі ці інститути ефективними, привабливими для іноземних інвесторів. Однак процент цього

це те, що будь-який іноземець, він, не знаючи, як функціонує судова система, він не хотів би з нею зв'язуватися, якою б гарною вони не була, в той час як механізми альтернативного вирішення спорів вони є більш зрозумілими, як правило, більш ефективними, більш гнучкими і дозволяють інвесторам обирати мову, право, арбітрів, якщо ми кажемо про міжнародний арбітраж. Тому все це є дуже важливим.

Насправді Україна багато вже зробила. І в рамках Української арбітражної асоціації функціонує робоча група щодо вдосконалення українського арбітражного законодавства, яка активно брала участь в минулій судовій реформі, надаючи відповідні пропозиції, деякі з яких вже закріплено в процесуальних кодексах. І як тільки ця реформа була завершена, ця робоча група також почала аналізувати відповідну вже практику, аналізувати, як працюють положення, і напрацьовувати відповідні рекомендації, як ще можна покращити те, що є, як можна усунути ті проблеми, які були виявлені, певні суперечності, прогалини, недоліки тощо. І відповідно ми працюємо зараз над повноцінним законопроектом, який ми готові будемо подати далі в комітет з нашими напрацюваннями щодо всіх питань.

Я не буду зараз забирати дуже багато часу. Я вчора надіслала на електронну пошту такі тези, в яких напрямках ми працюємо. І зараз коротко озвучу, щоб всі інші учасники також розуміли, про що йдеться.

В першу чергу, і тут я погоджуюся з попередніми доповідачами, звичайно, нам треба розширювати коло спорів, які можуть бути передані в міжнародний комерційний арбітраж. Це не суперечить, і, на жаль, судова реформа 2017 року трохи звузила по деяких категоріях справ можливість їх передання до міжнародного комерційного арбітражу. Ну, і плюс ми в цілому маємо трохи переглянути це питання.

Далі. Треба привести Закон України "Про міжнародний комерційний арбітраж" у відповідність до Типового закону ЮНСІТРАЛ і в його першій редакції 1985 року, і доповнити його деякими положеннями, останню

редакцію 2006 року, наприклад, щодо виконання судами заходів забезпечення позову, наданих арбітрами, а також щодо формі арбітражної угоди.

Треба, звичайно, заповнити прогалину в цивільному процесуальному законодавстві з питань судового контролю і судової підтримки міжнародного арбітражу. Що дуже важливо, міжнародний арбітраж, як і інші, як і третейський розгляд, він не існує там в такому воздушному пространстві. Необхідно все одно, щоб була ефективна судова підтримка цих інститутів і ефективний, і як би проарбітражний контроль, і відповідне забезпечення теж є дуже важливим для належного функціонування тих інститутів.

Далі. Встановлені для арбітрів таких же гарантій конфіденційності, які вже встановлені для медіаторів та суддів.

Далі. Звільнення від доказувань щодо обставин, встановлених резолютивною частиною рішень міжнародного комерційного арбітражу, щодо якого в Україні постановлено судове рішення про визнання та надання дозволу на виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу, або про відмову скасування такого рішення. Адже судове рішення, відповідно воно повторює резолютивну частину, і тому це у відповідній частині обставин має бути звільнений від доказування.

І заборона позовів до суду, єдиною вимогою яких є визнання арбітражної угоди недійсною, такою, що втратила чинність або не може бути виконана. Це знову ж таки, щоб уникнути певних зловживань, які існують, трапляються, скажімо так, в судовій практиці з боку сторін.

Якщо трохи детальніше, якщо час дозволяє, пару коментарів щодо запропонованих змін до Закону "Про міжнародний комерційний арбітраж", хотіла б пояснити, чому треба щось міняти. Закон насправді у нас дійсно взятий за основу Типовий закон ЮНСІТРАЛ.

Але коли його брали за основу, треба розуміти історичні умови, як це відбувалося. Це був 1994 рік. Тоді ще існувала тільки одна версія і тоді, незважаючи на намагання максимально близько до регіональної версії

імплементувати, певні були складності. По-перше, бралася за основу російськомовна версія і типового закону, можливо, і російського Закону "Про міжнародний комерційний арбітраж", і яка вже містила там певні суперечності з англійською і французькою версіями, які були робочими мовами робочої групи ЮНСІТРАЛ.

Далі. В Україні на той момент все ще існували... Наші господарські суди називалися арбітражними судами на той час, і це вносило певну проблему, а третейських судів ще не було, оскільки Закон "Про третейські суди" був прийнятий через 10 років тому. Тому у нас з'явився цей термін "третейські суди" в Законі "Про міжнародний комерційний арбітраж", і він потім не був виправлений, коли у нас відбулися відповідні зміни в законодавстві. Англійською мовою це Arbitral Tribunal, французька мова, це також як би схожий термін, і ми пропонуємо все ж таки виправити цю помилку, не називати це третейськими судами, називати це або міжнародним арбітражним трибуналом, або арбітражним судом, але відповідно внести зміни до закону, там є і інші проблеми з термінологією, які також необхідно усунути.

Крім того, потім була прийнята нова версія закону, про яку я вже згадувала, в якій з'явилися більш прогресивні норми і які також необхідно відповідно доповнити в законі і у відповідному процесуальному законодавстві, щоб це правильно працювало.

Далі. Щодо змін до ЦПК, там є група змін. Перша. Чомусь при проведенні процесуальної реформи дія деяких положень ЦПК була штучно звужена тільки до третейського розгляду, тобто міжнародний арбітраж чогось не був включений, ймовірно розробники вважали, що фізичні особи не можуть бути стороною міжнародного арбітражу, що не так, що не відповідає ані закону, ані практиці, і це треба усунути. Тобто там в ГПК є положення, в ЦПК немає, і там треба це привести у відповідність, і прибрати відповідні недоліки і суперечності.

Далі. Ми рекомендуємо більш, скажімо так, комплексно підійти до питання сприяння міжнародному комерційному арбітражу. Зараз є певні норми, вони працюють, скажімо так, не завжди ідеально, і інколи не так, як воно має працювати, і ми пропонуємо там трохи переформатувати і зробити це комплексно, і зрозуміло для суддів і для всіх учасників процесу.

Далі. Є ще інша проблема щодо визнання на території України рішень надзвичайних арбітрів, тобто рішення про запобіжні заходи, які видаються арбітрами. Причому у нас така дивна система, у нас національні арбітражі в Україні, ці заходи виконати не можна, а іноземні заходи ми виконуємо як фінальне рішення. Це неправильно, це створює певні проблеми, бо потім це фінальне рішення не можна скасувати, змінити, бо у нас воно фінальне. І якщо, наприклад, далі позивачу відмовлено в позові, і незрозуміло, що з таким рішенням потім робити на території України. Тому ми комплексно пропонуємо не тільки додати в Закон України "Про міжнародний комерційний арбітраж" відповідні норми про виконання запобіжних заходів, виданих арбітрами, а й прописати відповідні положення в Процесуальному кодексі.

Далі. У нас є ще цікава така проблема, яка стосується позитивного розвитку, тобто такі наслідки позитивного розвитку. У нас було зменшено кількість судових інстанцій, що займаються міжнародним комерційним арбітражем, про це якби говорили всі, про необхідність цього всі учасники. У нас зараз дві інстанції: апеляційні суди і верховні суди. Але це створило іншу, скажімо, не проблему, але певну ситуацію. Через те, що Верховний Суд діє як апеляційна інстанція, відповідні положення не можуть бути передані на Велику палату, наприклад, а інколи це було б дуже бажано.

Тому ми пропонуємо все ж таки передбачити цю можливість. І зважаючи на завантаження Верховного Суду, можливо, передбачити можливість письмового провадження для деяких категорій справ в апеляції які не потребують виклику сторін. Оскільки деякі справи дійсно відповідають цьому критерію.

Щодо Господарського процесуального кодексу, то, як я вже казала, це в основу стосується переліку спорів, які можуть передаватися на вирішення міжнародного комерційного арбітражу, адже, на жаль, деякі були фактично звужені реформи. Тому це має бути виправлено і можливість сторонам передавати спори в міжнародний комерційний арбітраж має бути максимально розширена.

Я на цьому зупинюсь, щоб не забирати дуже багато часу. Знов-таки повторюсь, що в нас є дуже багато напрацювань, ми будемо раді ними поділитися. І зараз буду готова відповісти на відповідні питання.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Олено, що чітко ви вклалися в регламент. Дуже дякую вам. І дякую за конкретні напрацювання і конкретний аналіз щодо потенційних змін до законодавства. І я так розумію, ви письмово поділилися цим.... Дуже вам дякую. Я думаю, що депутати вивчать їх, і ми зможемо обговорити і в подальшому втілити ваші ініціативи та ідеї в законопроекти. Будь ласка, колеги, у кого є питання можливо, до доповідача, до пані Олени? Бачу, питань немає, тож будемо рухатися далі.

Наступний у нас доповідач пан Олег Подцерковний. І тема доповіді: "Щодо шляхів... Я вибачаюсь, пан Олег завідувач кафедри господарського права і процесу Національного університету "Одеська юридична академія", доктор юридичних наук, професор. Тож послухаємо науковця з цього питання, тема доповіді: "Щодо шляхів усунення законодавчих перешкод міжнародному арбітражу в Україні".

ПОДЦЕРКОВНИЙ О.П. Щиро дякую за надану можливість висловитися, довести власну позицію.

Останнім часом в нашому університеті активно розвиваються дисципліни, присвячені міжнародному комерційному арбітражу. Адже дійсно сьогодні міжнародний комерційний арбітраж в Україні знаходиться на

підйомі. І наші студенти, і загалом здобувачі вищої освіти, аспіранти, звісно, сьогодні цікавляться цією тематикою, висувають різні пропозиції щодо вдосконалення роботи, тому деякі ці пропозиції ми виклали в своїх пропозиціях до рекомендацій парламентських слухань, можливо, можемо і розширити їх, якщо буде така потреба.

Але сьогодні, дійсно, ми маємо говорити про подальші кроки, які можуть сприяти розвитку арбітражу. Адже як правильно сказав Микола Федосович, це у нас на сьогоднішній день важливий такий напрям розвитку громадянського суспільства, коли не лише держава через судову систему, але саме громадянське суспільство бере на себе певну частину спорів, певне вирішення важливої функції в суспільстві щодо усунення конфліктів, і при чому спосіб, який зрозумілий іноземному інвестору. І той факт, що в Міжнародному комерційному арбітражному суді розглядається досить багато спорів за участю навіть іноземців з обох сторін, також свідчить про довіру до Міжнародного комерційного арбітражного суду. Тому цей напрям потрібно підтримувати і в сфері розвитку міжнародного комерційного арбітражу, і в сфері розвитку медіації.

Я хотів би підтримати деякі тези, які висловила Олена Перепелинська, власне, інші колеги, щодо необхідності усунення тих законодавчих перешкод, які в 2017 році не були усунуті, для розвитку міжнародного комерційного арбітражу. Зокрема, якщо йдеться про саме спрямування реформи, то, дійсно, ми маємо досить вагомий поштовх вперед, тому що і презумпції щодо дійсності арбітражних угод і щодо визнання ролі міжнародного комерційного арбітражу, і сприяння міжнародного комерційного арбітражу дійсно були визначальні зроблені кроки.

Але залишилися і деякі моменти процесуального характеру і навіть проблеми публічного правового характеру сьогодні виявилися. Наприклад, на сьогоднішній день податкові органи скаржаться, що почали використовуватися арбітражі ad hoc в Україні для ухилення від публічно-правової вимоги щодо додержання строків повернення валютної виручки,

адже арбітраж ad hoc може створюватися в досить спрощеному порядку, і це може призводити до дійсно негативних явищ для загалом економіки. Тому от ми пропонуємо, наприклад, закріпити в Законі "Про валюту та валютні операції" вимогу про те, що лише рішення інституційного арбітражу може бути підставою для зупинення нарахування відповідних санкцій, крім випадків коли арбітражі ad hoc передбачені відповідно до міжнародних договорів України про взаємний захист інвестицій на підставі Арбітражного регламенту ЮНСІТРАЛ. Це дозволить усунути ці намагання ушлих... всі ми знаємо деяких наших бізнесменів обійти публічно-правові вимоги і нанести шкоду економіці України з використанням певних інститутів арбітражу ad hoc.

Також звертає на себе увагу, що українське процесуальне законодавство робить певний крок назустріч арбітражу, сприяючи арбітражу, але якщо ми подивимося на процесуальний характер вирішення деяких проблем, то він явно недостатній.

Наприклад, на сьогоднішній день якщо ви намагаєтеся допитати свідка в арбітражі, він не приносить будь-якої присяги, це так само як експерт, і довіра до відповідних доказів недостатня, в той час, коли в багатьох країнах діє така процедура як приведення до присяги свідка в суді для наступного допиту під час арбітражного слухання.

Так само на сьогоднішній день ми можемо звернути увагу на те, що міжнародний комерційний арбітраж має набагато менше прав навіть у порівнянні з адвокатом, не маючи відповідних повноважень, передбачених в законі – звертатися до державних органів, до інших осіб щодо отримання певної інформації для розгляду справи, так само як сприяння в арбітражному розгляді передбачено шляхом згоди арбітражу на звернення сторін до суду, але без прав безпосереднього такого звернення.

Також, якщо ми говоримо про розвиток арбітражу, звісно, ми маємо говорити про оцю проблему, яка сьогодні поширилася в господарському судочинстві, щодо подачі окремих позовів про визнання недійсною

арбітражної угоди, що йде всупереч частини третьої статті 6 Європейської конвенції про міжнародний комерційний арбітраж, яка презюмує, що державний суд відкладає розгляд відповідної справи до остаточного арбітражного рішення, крім випадків, коли державний суд має досить істотні підстави для відступу від цього правила. От у нас в законодавстві не передбачено, що ж це за істотні підстави і це дає знову ж таки широку, створює широку судову можливість для обходу відповідних вимог, коли боржник для того, щоб затягнути розгляд справ в арбітражі, може звернутися з позовом до суду про визнання недійсною угоди і така справа буде роками розглядатися, унеможливаючи нормальний розгляд арбітражної справи.

Завершуючи свій виступ, хочу сказати, що, дійсно, ми знаходимося сьогодні у визначальній такій точці розвитку міжнародного комерційного арбітражу, коли державі треба дати невеличке ще додаткове законодавче сприяння розвитку арбітражу. І тоді він, дійсно, займе потужну таку роль, буде активно розвиватися і зменшуватися навантаження на суддів, і загалом сторони будуть більше задоволені в юрисдикційних своїх можливостях в Україні, що дуже важливо. Тим паче з реагуванням того, що навіть для розгляду внутрішніх господарських спорів в Україні достатньо звернутися до Міжнародного комерційного арбітражного суду, якщо одна із сторін є... навіть якщо обидві сторони є резидентами України, але якщо є іноземні інвестиції в цих підприємствах. Тому цей крок потрібно розвивати і дуже важливо, що комітет підтримує напрацювання, які є у фахівців у сфері арбітражу.

І на завершення щодо медіаційного врегулювання. Сьогодні вже пролунала думка, що досить проблемно іде розвиток медіації на сьогоднішній день. На мою думку і на думку моїх колег, поки ми не встановимо право суду, державного суду встановлювати обов'язкову медіаційну процедуру, наприклад, на строк 30 днів, коли суд вбачає це за можливим, що матиме на меті створення процесуального сприяння поширенню медіаційної практики. До цього навряд чи медіація набуде

великого значення в Україні, адже держава має надати цей певний стимул медіаційним відносинам.

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Олеже. Дякую, що зацентрували увагу на конкретних пропозиціях щодо змін до законодавства.

Колеги, у кого є питання до доповідача? Є можливість поставити. Пані Олена, ви хотіли, да? Колеги, я прошу, я не всіх бачу на екрані.

ПЕРЕПЕЛИНСЬКА О.С. Я не можу знайти в себе кнопочку підняття руки...

БАБІЙ Р.В У нас 80 плюс учасників, тому в мене всі на екрані не поміщаються.

ПЕРЕПЕЛИНСЬКА О.С. Я хотіла б запитати насправді трохи щодо ad hoc арбітражів, оскільки в моїй практиці було досить багато арбітражів за регламентом ЮНСІТРАЛ і як адвоката, і як в арбітра зараз. А що робити тим всім сторонам, які добросовісні, які вибрали ЮНСІТРАЛ? До речі, ЮНСІТРАЛ за замовчуванням в усіх кредитних договорах Європейського банку (ЄБРР), що їм всім робити, якщо ми зробимо виключення для арбітражу ad hoc? Чи аналізувалося це?

ПОДЦЕРКОВНИЙ О.П. Якщо ви посилаєтесь на міжнародні договори, то якраз я і обмовив, що...

ПЕРЕПЕЛИНСЬКА О.С. Це договір, це кредитний договір, чого він міжнародний? Або просто арбітражне застереження... з застереженням ЮНСІТРАЛ, це арбітраж ad hoc, який укладений задовго до війни, наприклад, в тому числі за участі не тільки приватних сторін, скажімо так.

ПОДЦЕРКОВНИЙ О.П. Я розумію, можливо, моя пропозиція досить радикальна була щодо інституційного арбітражу, щодо таких застережень. Власне, якщо ми говоримо про арбітражі ad hoc, якщо ми подивимося на наш закон, то він взагалі не передбачає будь-яких процедурних особливостей створення таких арбітраж на території України, власне, і щодо вирішення питань, якщо ми подивимося на арбітражний регламент ЮНСІТРАЛ, то ми з вами побачимо, що передбачена певна процедура сприяння Гаазького трибуналу відповідним процедурам. У нас такого не передбачено і тому, на мій погляд, можливо, це і досить радикально, але певні застереження щодо повідомлення, наприклад, щодо створення подібного арбітражу ad hoc, який має бути зроблено в публічному порядку. Декларування відповідного, існування відповідного, створення відповідного арбітражу або інші публічні застереження можуть створити певні перешкоди для недобросовісних осіб при використанні арбітражу ad hoc. Дійсно, треба обговорювати це, але це як питання для вирішення проблем.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Пані Олено, ще одне питання. Будь ласка.

ПЕРЕПЕЛИНСЬКА О.С. Ні-ні, це в продовження.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Продовження, будь ласка.

ПЕРЕПЕЛИНСЬКА О.С. В разі ad hoc можуть бути створені за участю ...*(Не чути)* не тільки на українській території, і ми не зможемо це врегулювати в будь-якому разі, тобто вони можуть так само мати місце... арбітраж в інших країнах і вони так само будуть ad hoc з точки зору... на відміну від інституційних арбітражів. Тому треба бути дуже обережними, оскільки це може зачепити інтереси багатьох іноземних інвесторів і міжнародних кредиторів. Тому хотіла б звернути на це увагу.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Олено, за коментар. Колеги, ще питання є до доповідача в контексті його доповіді? Бачу, що немає.

Тому рухаємося далі. Наступним я до слова запрошую пана Сергія Гришка, голову комітету ВГО "Асоціація правників України" з процесуального права, керуючий Адвокатським бюро Сергія Гришка "Кверітіус Україна". Тема його доповіді: "Інвестиційний арбітраж як засіб полегшення повоєнного відновлення України".

Пане Сергію, будь ласка.

ГРИШКО С. Дякую, пане Романе. Дякую, шановні колеги.

Я, з вашого дозволу, продемонструю слайди. У мене тут є...

Тема мого виступу, як сказано було, – це інвестиційний арбітраж як засіб полегшення повоєнного відновлення України. Очевидно, що війна призвела до таких втрат, які самостійно українська економіка не витягне, потрібно буде залучати багато іноземних інвестицій, частина з них буде робитися приватними інвесторами, частина публічними. Якраз про приватних інвесторів хотілося б поговорити, про захист їхніх прав і заохочення їх у такий спосіб інвестувати в Україну. Тут план нашого обговорення буде, в принципі, от такий, як ви бачите на екрані, не будемо на тому багато зупинятися.

Кілька слів про переваги. Судова система, ми всі розуміємо, і я хочу одразу на цьому наголосити, що в перспективі в стратегічній ми маємо розвивати судову систему – незалежну, професійну, компетентну, ефективну. Це єдиний шлях стратегічний і для захисту інвестицій, і взагалі для розвитку України як правової держави. У той же час, якщо ми говоримо про більш такі середньострокові, короткострокові цілі, є певні нюанси і є певні переваги міжнародного арбітражу, що стосується інвестиційних спорів, над судовою системою.

Які це переваги? По-перше, те, що судова система є частиною держави і не є все ж таки повністю незалежною від політичних гілок влади. І тут мова йде навіть не про якісь речі типу втручання грубе в судову систему, а в конкретну справу, а, в принципі, те, що, скажемо так, можуть бути певні важелі впливу навіть шляхом ухвалення якихось законів.

Судова система завжди побудована принаймні в Україні на інстанційності вирішення спорів, тобто кілька має бути розглядів, гарантуються апеляційне оскарження, касаційне оскарження, це все час і це все гроші. І суди українські, на жаль, це я вже як практикуючий юрист-адвокат вам мушу сказати, на жаль, не завжди мають розуміння найкращих світових практик захисту інвестицій.

У той же час міжнародний арбітраж, який традиційно був чисто приватноправовим механізмом, приватноправовим інструментом, уже давно вийшов за межі чисто приватноправових спорів і активно використовується для захисту інвестицій, інвесторів у вирішенні інвестиційних спорів. І кількість інвестиційних спорів постійно збільшується з кожним роком. І подальше, як скажімо, прояв цієї тенденції, подальше розширення меж арбітрованості спорів, в тому числі щодо інвестиційних спорів, є уже загальносвітовою тенденцією, яку можна констатувати.

Ясно, що для відбудови України доведеться залучати якомога більше іноземних інвестицій, неминуче збільшення обсягу інвестицій іноземних призведе до збільшення кількості спорів інвесторів з державою. І найбільш ефективним способом все ж таки, на мою скромну думку, способом вирішення таких спорів є міжнародний арбітраж.

І протягом найближчих років МКАС, наскільки мені відомо, зосереджує свою роботу над впровадженням нової послуги розгляду інвестиційних спорів. Зокрема, була створена робоча група під егідою Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України з впровадження цієї нової категорії спорів.

Чому в МКАСі, да? Достатньо, як сказали вже колеги, Микола Федосович, Інна Валентинівна, до МКАС зберігається довіра навіть під час повномасштабної війни. Я можу сказати, я ще й арбітр МКАС, крім іншого, я перше рішення вже після початку повномасштабної війни, я виніс 12 квітня 2022 року, тобто от буквально-буквально тільки-тільки ще відійшли від Києва, ще військові дії точилися в Київській області, в Сумській, в Чернігівській областях, вже були слухання, вже виносилися рішення. І достатньо швидко справи розглядаються і ефективно, 86 відсотків справ в 2022 році було розглянуто менше ніж за пів року, це враховуючи воєнний стан, це досить непогані цифри. І за останні чотири роки перші два випадки скасування мали місце лише в 2022 і 23-му роках.

МКАС має близько 20 договорів про співпрацю у галузі арбітражу з провідними арбітражними установами, він представлений у всесвітніх асоціаціях у галузі арбітражу, зокрема Міжнародній федерації міжнародних арбітражних інституцій. Це повноцінна така established institution визнана у світі.

Що... Інвестиційний арбітраж зазвичай в сучасному світі здійснюється на підставі договорів про захист інвестицій. Тобто це міжнародно-правовий такий інструмент захисту. Але що це означає? Це означає, що спір стає вже по-справжньому міжнародно-правовим, вартість інвестиційних арбітражів постійно зростає – це мільйони і мільйони в середньому, один арбітраж, і не кожен інвестор може собі дозволити послуги таких потужних арбітражних інституцій як ICSID чи Стокгольмська торгова палата, чи ad hoc під регламентом ЮНСІТРАЛ, за регламентом ЮНСІТРАЛ. Строки розгляду теж достатньо великі, як правило, в середньому йдеться про три-чотири роки розгляду одного інвестиційного спору. В той же час вартість послуг МКАС може бути значно нижчою, але в той же час якість і високий професійний рівень у вирішенні спорів можуть забезпечити фахівці арбітри, яких уже зараз в рекомендаційному списку МКАС більше ніж як з 30 країн світу.

Але для цього треба внести деякі зміни, попрацювати нашим парламентарям. Тут я прошу звернути увагу пана Романа, пана Дениса на те, що нам необхідно прямо передбачити, що Закон України "Про міжнародний комерційний арбітраж" поширюється на інвестиційні спори, і передбачити право інвесторів передавати будь-який інвестиційний спір на розгляд Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України. А далі вже МКАС треба зробити свою домашню роботу, прийняти новий арбітражний регламент, спеціально зроблений, заточений під розгляд міжнародних інвестиційних спорів, і тут треба буде теж попрацювати над удосконаленням регулювання, можливо, повноважень з розгляду скарг на арбітражні рішення стосовно інвестиційних спорів, можливо, трішки звузити підстави для їх оскарження. Хоча ті підстави, які є зараз в законі, вони, в принципі, теж достатньо вузькі.

Я сподіваюсь, я вклався в регламент, колеги, буду радий відповісти на запитання.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Сергію, ви навіть зекономили час. Дякую вам за змістовну доповідь. Єдине що, якщо буде можливість, поділіться своєю презентацією, бо у нас перший тільки слайд було видно на екрані, можливо, ви планували перемикати. На жаль.

ГРИШКО С. Не було видно?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Перший слайд тільки, можливо, ви захопилися доповіддю і не перемикали слайди. Ну, нічого, я думаю, що ви поділитесь, і всі учасники зможуть ознайомитись із презентацією вашою на підсилення того, що ви сказали.

ГРИШКО С. Вибачте.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Колеги, питання, будь ласка, в кого є до пана Сергія, прошу не соромитися і задавати.

То ж питань я не бачу. Для тих, хто, можливо, не знає, то програмний засіб підняття руки в Zoom в центрі під словом "реакція, там... Так, хвилинку, я вже сам заплутався.

ГРИШКО С. Там є крайня клавіша more, три крапки, туди натискати.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Три крапки там, да, три крапки, раніше було якось краще, як на мене, і там ви зможете відповідну реакцію натиснути.

Колеги, тоді, якщо немає питань, пропоную рухатися далі. Наступний учасник. Я до доповіді запрошую Притику Юрія, доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри цивільного процесу Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Тема його доповіді: "Удосконалення цивільного процесуального законодавства України: шлях до ефективного міжнародного комерційного арбітражу".

ПРИТИКА Ю.Д. Доброго дня.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Пан Юрій, да, будь ласка.

ПРИТИКА Ю.Д. Перш за все хотів би подякувати керівництву комітету за те, що організували такі важливі читання щодо саме покращення функціонування альтернативного вирішення і врегулювання спорів в Україні. Оскільки, як нам відомо, практика західних країн показує, що в Сполучених Штатах, наприклад, до 80 відсотків спорів вирішується чи розглядається саме через цю систему альтернативного врегулювання. У нас деякий час, я так думаю, що деякі альтернативні способи, їх розвиток стримувався відсутністю законодавчого регулювання. Останній закон, про який сьогодні

згадували, - це Закон "Про медіацію" було прийнято. Таке було дещо скептичне ставлення до судового обов'язкового порядку врегулювання, але та проблема також була вирішена у 2016 році, коли були внесені зміни до Конституції України. І на сьогодні я думаю, що все ж таки існують певні проблеми. І серед тих альтернативних способів, які активно використовуються в Україні, таких як переговори, медіація, третейський розгляд, міжнародний комерційний арбітраж і врегулювання спору за участю судді, на сьогодні саме міжнародний комерційний арбітраж таки показав свою високу ефективність і велику кількість спорів, які розглядаються саме в порядку міжнародного комерційного арбітражу як нашим МКАС при ТПП України, так і іноземними арбітражами, рішення яких потім на території України визнаються.

Дійсно, реформа відбулася значна цивільно-процесуального арбітражного законодавства. В 2017 році були внесені зміни, які наблизили нас до стандартів міжнародного комерційного арбітражу. Після 2017 року, на мій погляд, така судова практика, вона характеризується по арбітражним характеристам. Велика палата в основному, Велика палата і касаційний цивільний і господарські суди винесли ряд важливих постанов, які стосуються, зокрема, і визнання автономності арбітражної угоди, і деяких питань щодо розтлумачення підстав для відмови у визнанні іноземного арбітражного рішення. І взагалі можна сказати, що наша практика рухається все ж таки в такому позитивному напрямку. Але, як вже зазначала Олена Перепелинська, на сьогодні є певні проблеми, які вимагають законодавчого реагування і пов'язані з необхідністю вдосконалення як арбітражного законодавства, так і цивільно-процесуального законодавства України. І ось я підтримую ті пропозиції, які Олена сьогодні озвучила, і хотів би сконцентруватися саме на аспектах цивільно-процесуального законодавства.

На мій погляд, є таких важливих п'ять питань, які потребують врегулювання і внесення змін до цивільно-процесуального законодавства. Перше, це вже згадували, що державні суди, вони виконують функцію

сприяння щодо міжнародного комерційного арбітражу, зокрема це і отримання доказів, і застосування забезпечених заходів у міжнародному комерційному арбітражі. Одна із проблем – це покращення ефективності застосування забезпечених заходів. Але я бачив, по програмі сьогодні буде спеціальний виступ Володимира Нагнибіди, присвячений цій тематиці, тому я на цьому аспекті не буду зупинятися. Я так думаю, що він пропозиції свої якісь дасть.

Друга така проблема – це подолання колізій між статтею 457 Цивільного процесуального кодексу і 459-ю Цивільного процесуального кодексу. Стаття 457 вона розширює підстави для скасування і передбачає, що державний суд можуть вийти за межі заяви про скасування арбітражного рішення чи рішення третейського суду і застосувати самотійно будь-які підстави. У той же час стаття 459 Цивільного процесуального кодексу вона відповідає положенням Типового закону ЮНІСТРАЛ і виходить з того, що є дві групи підстав. Одна група підстав, які суд застосовує тільки в разі, якщо сторона на них посилається і довела наявність такої підстави для скасування арбітражного рішення. І друга група підстав, де суд сам може вийти за межі, тобто це пов'язано з публічним порядком та перевищенням арбітрабельності арбітражної угоди.

І от на сьогоднішній день ця коаліція полягає в тому, що дозволяє ця стаття 457 державному суду виходити з власної ініціативи за межі заяви про скасування арбітражного рішення. Це і суперечить принципам і змагальності, диспозитивності, рівності сторін, і суперечить тим стандартам, які закріплені в Типовому законі ЮНІСТРАЛ, в європейській конвенції і нью-йоркській Конвенції про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень. Тому необхідно, на мій погляд, цю статтю 457 реформувати. І пропозиції такі, якщо буде необхідно, у нас напрацьовані уже в межах і нашого МКАСу, і нашого Інституту права.

Наступна така проблема, про яку також згадували, – це проблема, пов'язана із забезпеченням конфіденційності арбітражного і третейського

розгляду, оскільки стаття 70 Цивільного процесуального кодексу вона визначає коло осіб, які не можуть бути допитані як свідки стосовно інформації, яка стала для них відома в сфері, наприклад, здійснення адвокатської діяльності, професійної допомоги, в сфері медіації. Стосовно медіації разом з прийняттям Закону "Про медіацію" в цю статтю 70 були внесені такі зміни. А третейські судді і арбітри, вони випадають з цього кола осіб, які не можуть бути допитані, тому тут така пропозиція розширити це коло осіб, передбачене статтею 70, і доповнити цих арбітрів і третейських суддів, що вони не можуть бути допитані щодо обставин, які стали їм відомі під час розгляду справи та ухвалення рішення.

Наступна проблема також згадували про неї – це проблема відносної преюдиційності арбітражного рішення. Взагалі тут особливістю арбітражного рішення є те, що воно розповсюджується лише на сторони арбітражної угоди, але все ж таки в багатьох країнах оця відносна хоча преюдиційність, вона визначається в судовій практиці і в законодавстві. Тобто це вирішує проблему *res judicata* і усуває необхідність доводити те, що вже було розглянуто, доведено, винесено арбітражне рішення, що більше того, якщо це арбітражне рішення, воно вже було визнано, наприклад, на території... іноземне арбітражне рішення на території України, то з точки зору ефективності оптимізації іншого розгляду необхідно розповсюдити, преюдиційний характер надати арбітражному рішенню.

Що тут пропонується? Тут пропонується розмежувати арбітражні рішення, які винесені за кордоном, і ті, які винесені на територію України. На мій погляд, важливо доповнити цивільно-процесуальне законодавство таким чином частину про доказування, що обставини, встановлені резолютивною частиною рішення міжнародного комерційного арбітражу, якщо місце арбітражу знаходиться на території України, не доказується при розгляді іншої справи, в якій беруть участь ті ж самі сторони або особи, стосовно яких встановлені ці обставини, крім випадків, якщо таке рішення було скасоване судом або якщо було відмовлено у наданні дозволу на виконання

такого рішення. І аналогічно щодо тих рішень іноземних арбітражів, дозвіл на виконання яких було надано на території України, то такі обставини, які містяться в резолютивній частині, вони також не повинні доказуватися.

І наступна, п'ята, така важлива проблема, про яку вже Олена Сергіївна сьогодні згадувала, це дійсно проблема касаційного перегляду. До нас Верховний Суд виконує функції апеляції, тому необхідно все ж таки передбачити можливість касаційного перегляду тих рішень, наприклад, Великою Палатою, які стосуються оскарження рішень Міжнародного комерційного арбітражу чи відмови в дачі дозволу на виконання рішення іноземного міжнародного комерційного арбітражу.

І тепер частково от все, що стосується Цивільного процесуального кодексу, і ми, от наш Інститут права давав пропозиції до рекомендації, вони вже трохи стосуються ще такої сфери, як освітня діяльність. І, на наш погляд, не дивлячись на те, що в багатьох інститутах і, зокрема, і у нас є спеціальні курси, але для різних спеціалізацій магістерських або бакалаврських спеціалізацій і окремі курси на різних кафедрах, все ж таки для такого покращення правової культури, розуміння створення у студентів, що таке альтернативне вирішення спорів, треба було б запровадити обов'язкову складову, не вибірккову складову, а обов'язкову для бакалаврів і магістрів, такий от загальний курс, альтернативне вирішення спорів.

На цьому я хотів би доповідь свою завершити і, якщо так сказати, запропонувати допомогу наших спеціалістів і викладачів Інституту права в тому, якщо буде прийняте рішення про необхідність розробки проекту законодавства по зміні арбітражного законодавства, Цивільного процесуального кодексу, то ми раді будемо взяти участь в цьому.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую вам, Юрій Дмитрович, за доповідь, за досить ґрунтовні пропозиції щодо змін процесуального законодавства, Цивільного

процесуального. І дякую, власне, за пропозицію долучитися до відповідних процесів у разі внесення чи розробки відповідного законопроекту.

Якщо дозволите, Юрій Дмитрович, я питання вам задам. Дивіться, ви звертали увагу на Цивільний процесуальний кодекс. У нас такий підхід просто, що ми, оскільки кодекси більш-менш уніфіковані, наскільки це можливо з урахуванням їх специфіки, то чи потрібні от симетричні зміни, про які ви говорили, до ЦПК в решту процесуальних кодексів? Напевно, КАСУ ні, тому що там інша специфіка, а от, наприклад, в ГПК?

ПРИТИКА Ю.Д. У зв'язку з тим, що у нас якраз саме через систему цивільного судочинства і регулюється ЦПК оскарження рішень Міжнародного комерційного арбітражу і сприяння, то воно регулюється ЦПК, то тут більше змін необхідно в ЦПК. В ГПК це стосовно арбітрабельності, а стосовно третейських судів, то відповідно, оскільки оскарження здійснюється і за ГПК, і ЦПК, то такі от, якщо покращувати законодавство стосовно третейських судів, то паралельно в два кодекси це треба вносити зміни.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Наступне питання у пана Расіма Бабанли. Будь ласка, пан Расім.

БАБАНЛИ Р.Ш. Добрий день, Роман Вячеславович. В мене не питання, а, можливо, коментар в розвиток того, що дискутувалося, оскільки я у виступах почув два варіанти вирішення тієї проблеми.

Проблема полягає в тому, що коли Верховний Суд розглядає справу в касаційному порядку, лише тоді він може підняти цю справу на вирішення Великої Палати, як виключно правова проблема чи там юрисдикція, чи інші підстави. Якщо розглядає, як апеляційна інстанція, а як апеляційна інстанція Верховний Суд розглядає не лише в цивільному процесі, а і, наприклад, в

адміністративному. І там теж це питання піднімалося суддями, що якщо вони розглядають не в касаційному порядку, вони не можуть підняти це питання на вирішення Великої Палати, а інколи можуть бути такі аспекти, які дуже пов'язані із справою, яка розглядалася в касаційному порядку і це питання також судді піднімають. Я б хотів привернути до нього і з нашого боку також увагу і, можливо, дійсно подумати над тим, щоб і передбачити універсальну можливість для усіх справ, які розглядаються Верховним Судом, передавати їх на Велику Палату.

Чому перегляд касаційний? Тут дискусійно, на мою думку, я не є фахівцем у сфері міжнародного арбітражу, але, я так розумію, що тут питання швидкості відіграє не останню роль. Якщо робити, наприклад, апеляційне і касаційне оскарження, потім до Великої Палати, то ми втрачаємо час. Якщо одразу касаційний суд передає на Велику Палату для вирішення виключної правової проблеми, це буде швидше.

Дякую.

ПРИТИКА Ю.Д. Да, я погоджуюсь.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

ПРИТИКА Ю.Д. Погоджуюсь. Дуже цікава пропозиція, але все ж таки основна ідея була в тому, щоб забезпечити, можливо, як виключні обставини у виключних випадках, все ж таки забезпечити можливість перегляду і виправлення помилки в апеляційній інстанції.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Расіме, за те, що звернули на цю проблематику увагу.

Олег Петрович, ви хотіли...

ПОДЦЕРКОВНИЙ О.П. Да, в принципі, пан Расім випередив мене запитаннями, думаю, що це буде дуже таке... буде удар проти арбітражу, якщо ми передбачимо касаційний розгляд відповідних справ, адже ми знаємо, що це певне затягування.

Таке запитання. Чи буде, якщо передбачити дійсно перегляд відповідних справ, розгляд відповідних справ Великою Палатою, де ми знаємо, цивілістів там всього реально четверо з 20, наскільки це буде більш фахово, якщо так результати вже практичний аспект цього питання ніж розгляд в касаційному порядку. Тому я думаю, що поспішати загалом як з касаційним порядком перегляду відповідних справ, так і з розглядом Великою Палатою поки що не варто.

Дякую.

ПРИТИКА Ю.Д. Я, в принципі, погоджуюсь, що це механізм повинен бути виключно застосований, оскільки дійсно смисл арбітражу – це швидкість розгляду і відсутність цих багатоступеневих переглядів.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Олена Сергіївна, будь ласка.

ПЕРЕПЕЛИНСЬКА О.С. Я в продовження теми. Дякую. Я хотіла б звернути увагу, що в моїй доповіді я якраз не про касацію казала, а про вироблення системного підходу. Ми розуміємо, що не можна робити виключення тільки для арбітражу, ми мали на увазі, і ми розуміємо, що коли Верховний Суд діє як апеляція, вище все рівно ж нікого немає. І ця проблема вона є системною, тому у виключних випадках необхідно передбачити цю можливість, і я думаю, що від цього виграє як би все суспільство. І щодо там... Це як би системне рішення, тому як і склад Великої Палати воно може змінюватися, звичайно, можуть бути різні там ситуації, але загалом як нашої робочій групі здалося, що це буде правильним із тим як би, оглядаючись вже на роки застосування цих норм і ситуацій, за яку ми самі боролися, щоб було

дві інстанції, не більше, ми розуміємо, що були певні ситуації, коли б було добре мати можливість винесення питання на Велику Палату.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, за коментар пані Олено.

Колеги, якщо немає питань, то рухаємося далі. Пропоную рухатися далі, і наступний у нас має слово для виступу Володимир Нагнибіда, заступник Голови Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України, з темою, до якої вже відсилався попередній доповідач Юрій Притика, детально про забезпечувальні заходи в арбітражі: європейський та український досвід.

Пан Володимир, будь ласка. Ви на зв'язку?

НАГНИБІДА В.І. Дякую. Так, я на зв'язку. Мене чути, видно?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Так, чути, видно. Будь ласка, прошу вас.

НАГНИБІДА В.І. Чудово.

Доброго дня шановний Роман Вячеславович, шановні колеги! Так само дякую за надану можливість сьогодні бути тут, брати участь, і, безумовно, для керівництва Комітету з правової політики за організований майданчик для обговорення і обміну думками фахового кола представників арбітражної спільноти України.

Колеги, я буквально, мабуть, десь трошечки повторюся, але не можу не відмінити те, що дійсно інститут арбітражу – це лакмусовий папірець, по суті, який свідчить про інвестиційну привабливість. І довіра до національної арбітражної інституції, до арбітражу, який функціонує зокрема в Україні, з боку іноземного бізнесу, це, мабуть, в продовження питання, яке задавав Денис Вячеславович сьогодні, довіра з боку іноземного передусім бізнесу, це є той маркер, який дозволяє для іноземного інвестора, для його юридичних

радників ухвалювати інвестиційні рішення. Безумовно, з урахуванням інших факторів, але це вагомий фактор. Адже бізнес мислить категоріями: окей, ми інвестуємо кошти, а що, якщо виникне спір, що ми робимо далі з цим спором, як швидко такий спір буде вирішений, скільки доведеться потратити бізнесу додатково коштів, наприклад, на адміністрування такого спору, вирішення, в які інституції. І, безумовно, третій фактор - це фактор, коли рішення буде винесено на користь, наприклад, якоїсь сторони, як його виконувати, наскільки процедури, які існують в конкретній країні, вони є сприятливі для того, аби це рішення реально було виконано.

І в цьому контексті, безумовно, МКАС, як кажуть, є чим похвалитися, тому що та статистика, про яку сьогодні Микола Федосович згадував, вона доволі вражаюча без перебільшення не через те, що, скажімо, да, я - заступник голови, а справді, яка кажуть, статистика – це річ вперта і, ну, хоча б два останні роки, давайте вдумаємося, 600 рішень, по яких було винесено... по яких було близько 40 заяв про скасування і жодного скасованого рішення у МКАС. Це є показник і насправді є запити на сьогодні, буквально два тижні тому був запит з боку міжнародного бізнесу про те, наскільки проарбітражними є... проарбітражною є судова система. Оце, мабуть, у розвиток якраз цього питання, яке зараз попередній доповідач підняв і в обговоренні воно лунали. Наскільки судова система України, національні суди, зокрема, Київський апеляційний суд, Верховний Суд проарбітражно налаштований.

І в цьому плані потрібно сказати, що після реформи 2017 року, безумовно, велика робота проведена судами України, зокрема, Верховним Судом. І навіть останнє рішення грудня 2023 року, в якому закладені такі передові міжнародні практики, проарбітражні практики, тобто зафіксовано в черговий раз підхід дружній до арбітражу. Він так само, безумовно, ми його вітаємо як арбітражна інституція, але його і вітає вся арбітражна спільнота, отже, в ньому, в цьому рішенні відображено такі існуючі підходи кращих міжнародних практик, які використовуються і в іноземних юрисдикціях, і,

безумовно, що свідчить про налаштованість судової системи до рішень арбітражу, які переглядаються і відповідно підтримуються як такі, що виконані у відповідності до найвищих міжнародних стандартів.

Що ще важливо відмітити, от переходячи вже безпосередньо до теми, це те, що насправді така довіра формується ще одним фактором, зокрема наступний. От давайте подивимося, іноземний інвестор. Він, йдучи в юрисдикційну установу, зокрема в арбітраж, розуміє, що рішення арбітражу в кінцевому рахунку відповідно до положень Нью-Йоркської, Європейської конвенції, в тому числі національне законодавство України, буде обов'язковим для сторін. І, більше того, якщо сторона не буде таке рішення виконувати, сторона, проти якої таке рішення винесене, не буде його виконувати, в інвестора є, в інвестора чи в бізнесу є відповідні інструменти, які так само є в законодавстві України передбачені, для примусового виконання такого рішення шляхом відповідної процедури, аж по всій вертикалі, як-то кажуть, через надсилання відповідного клопотання в суд, відповідно розгляд, надання згоди на визнання і виконання, і відповідно аж до процедури примусового виконання через органи Державної виконавчої служби з усіма процедурами, які там передбачені. Тобто бізнес, йдучи в арбітраж, отримує обов'язкове рішення, яке забезпечується примусом з боку держави.

Разом з тим, коли ми говоримо про забезпечувальні заходи, мета забезпечувальних заходів... Добре, рішення – це вже потім, це вже на фінальному етапі арбітражного розгляду. А що зараз? Зараз триває розгляд, от, дійсно, практика арбітражу свідчить, що більшість спорів – це більше 90 відсотків спорів, зокрема указ, - вирішується в межах 6 місяців. Але це 6 місяців, пробачте, 6 місяців, протягом яких так само може виникати ряд питань, які вимагають оперативного, швидкого реагування. Які це питання? Ну, наприклад, питання, якщо це, наприклад, предметом спору є майно, товари, які швидко псуються; якщо це питання щодо необхідності вжиття якихось певних заходів щодо заборони експорту, реекспорту товарів і так

далі; якщо це заходи, які спрямовані на мінімізацію витрат або збитків однієї зі сторін, наприклад, коли це інфраструктурний проект, який виконується за участю іноземного бізнесу, і проект запущений, наприклад, виконання якихось геологорозвідувальних, проектних робіт, пусконаладжувальних робіт, підрядних робіт і так далі, і зупинка такого проекту, вона, дійсно, потягне за собою значні наслідки або надмірні витрати однієї зі сторін.

Так ось, в таких випадках якраз і стоїть питання необхідності застосування забезпечувальних заходів і це не тільки про вжиття певних заходів в контексті предмету спору, але це досить часто і про необхідність застосування заходів щодо забезпечення доказів, ризик втрати яких може бути в ході провадження, наприклад, цих шести місяців, поки справа слухається. І тому надто важливо для інвестора дати таке комплексне регулювання ось цих питань.

Окремі фрагменти після реформи 17-го року, безумовно, врегульовані, але на сьогодні з урахуванням переглянутого типового закону, модельного закону ЮНСІТРАЛ про міжнародний торговельний арбітраж, безумовно, ті зміни, які відображені в 2006 році, їх потрібно імплементувати з національною специфікою і надати комплексне регулювання цим питанням.

Я не буду зараз зупинятися на типовому законі, що він там на сьогодні імплементований в більш ніж 90 країнах світу, в тому числі європейських країнах. Європейські країни в цій частині абсолютно чіткі і послідовні, надаючи в своєму законодавстві інструменти для користувачів послуг, арбітражних послуг, надаючи інструменти винесення, можливості винесення арбітражем постанов щодо вжиття забезпечувальних заходів як стосовно предмету спору, так і стосовно доказів. І це є дуже важливий чинник, який так само є певним маркером інвестиційної привабливості, адже це ось той проміжний інструмент, який чекає інвестор в тих випадках, коли... і очікує на можливість його застосування, коли справа ще слухається, а потрібно вже вживати заходів, тому що щодня, наприклад, капає чи пеня, чи щодня простій якогось проекту, воно виливається в додаткові витрати.

Тому в цій частині МКАС так само має робочу групу, яка напрацювала відповідні напрацювання в цій частині, які будуть передані. Відповідно врегульовуються питання, повністю питання, які пов'язані з порядком застосування запобіжних заходів, підставами, умовами застосування таких заходів щодо правового режиму постанов арбітражу, який виносить постанови про вжиття запобіжних заходів, щодо зміни зупинення скасування таких заходів і, безумовно, їх примусового виконання в тому числі з допомогою державних судів. Тому ідея полягає в тому, щоб сьогодні надати арбітражним інституціям можливість виносити постанови по таких питаннях, які відповідно будуть мати механізм примусового виконання, так як це передбачено відповідно Типовим законом ЮНСІТРАЛ і відповідно до тих кращих практик, які існують сьогодні в законодавстві Європейського Союзу.

Важливо ще, на завершення буквально один фрагмент, це важливо також і в контексті тих умов, в яких перебуває сьогодні Україна. Зокрема, в частині того, що воєнна агресія, вона зумовила, скажімо, застосування до надзвичайно великої кількості фізичних, юридичних осіб санкцій. І, беручи до уваги, що такі санкції, вони ж мають такий вторинний ефект, коли вони торкаються бенефіціарних власників (контролерів) відповідних компаній. І, безумовно, в цій частині досить часто є необхідність витребувати або отримати доступ до тих, до певних документів, до певних доказів, які важливі для забезпечення такого повного, всебічного і об'єктивного розгляду справи. І в цій частині, безумовно, інститут запобіжних заходів, так само він сприяє реалізації санкційної політики країни.

До слова сказати, що МКАС, питання санкційної політики в МКАС перебувають постійно на такому дуже-дуже чільному місці і перебувають в полі пильної уваги, адже, безумовно, кількість суб'єктів, до яких застосовані санкції не тільки з боку України, РНБО зокрема, введені указом Президента України в силу, але і з боку ЄС, з боку США, з боку Сінгапуру, Японії, Канади і інших країн. Безумовно, вона торкається і бізнесу, який так чи інакше звертається в тому числі до Міжнародного комерційного

арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті, і важливість цього моменту, її не можна переоцінити.

Тому у зв'язку з цим МКАС не лише там неодноразово на сьогодні вже проводив обговорення на засіданнях президії цього питання, але відпрацював і затвердив відповідно комплаєнс політики щодо особливості розгляду і вирішення спорів за участю підсанкційних суб'єктів. Більш того, був проведений у 2023 році такий інтенсивний воркшоп із стокгольмським інститутом, з Інститутом арбітражу при Стокгольмській палаті. Зараз планується зустріч... участь представників МКАС в конференції, яка відбудеться у Копенгагені, яка суто присвячена санкціям. Тому це питання воно так само перебуває в тісному зв'язку з питанням забезпечувальних заходів.

Тому наразі ми вбачаємо, що надання і впровадження відповідних змін у законодавство щодо забезпечення комплексного такого регулювання шляхом надання можливості і арбітражній інституції винесення постанов про забезпечені заходи і в тому числі судам, а також їх примусового виконання, воно лише підвищить довіру з боку іноземних інвесторів до України, до арбітражу зокрема, і, безумовно, дозволить з урахуванням інших факторів отримати і довіру, і відповідне сприяння, полегшить процес притоку інвестиції.

У мене все. Якщо є запитання, я буду радий відповісти. Спасибі.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Володимире.

Колеги, будь ласка, в кого є запитання до доповідача, маєте можливість їх задати. Запитань, я бачу, немає.

Колеги, вчергове нагадаю вам, що ви можете поділитися своїми напрацюваннями у письмовому вигляді, які стосуються тематики слухань, не лише тем виступаючих, але й інших, можливо, в контексті теми взагалі комітетських слухань. Будь ласка, на електронну пошту, яка в чаті на початку вам була... вона розміщена в чаті zenkova@rada.gov.ua.

Так, будь ласка, рухаємося далі. Переходимо, власне, до блоку, який стосується третейського вирішення спорів. І я до слова запрошую пана Тараса Шепеля – Голову Третейського суду при Торгово-промисловій палаті України з темою доповіді: "Актуальність вдосконалення законодавчого регулювання третейського розгляду".

Пане Тарасе.

ШЕПЕЛЬ Т.П. Я тут. Чути?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Да, чути вас. Прошу вас.

ШЕПЕЛЬ Т.П. Так, дякую народним депутатам, працівникам комітету за організацію цього заходу.

Стосовно основного питання: актуальність, то я скажу так, що дійсно альтернативні способи врегулювання спорів як ніколи є актуальними, особливо для України, у якої є потреба покращувати інвестиційний клімат в тих умовах, коли існують певні проблеми довіри до судів. Зазначу, що зміна ситуації в судочинстві, звичайно, є першочерговою задачею нашої держави для підвищення інвестиційного клімату. А стосовно альтернативних способів вирішення спорів, тут потрібна певна лібералізація і вдосконалення.

І про те, якщо говорити про ситуацію в міжнародному арбітражі, то ми бачимо, що тут складається так, що мова іде про розширення підвідомчості, включення певного переліку спорів до складу тих, які можуть розглядатися в арбітражі, то з третейськими судами ситуація на сьогодні протилежна. І тут трошки зупинюся на тих законодавчих ініціативах, які існують, розглядаються. В нас в першому читанні ухвалений відповідний законопроект.

Знову ж, якщо говорити про актуальність, я спілкувався з колегами, звичайно, зараз під час такої великої повномасштабної війни практично всі, з ким я говорив, зазначають, що якщо цей законопроект не буде розглянутий

найближчим часом, то нічого страшного, до нього треба підходити дуже зважено, там є певні питання, які, можливо, навіть потребують вдосконалення.

Друге питання, що третейські суди на сьогодні приблизно по інтенсивності вирішення спорів повернулися до показників до повномасштабного вторгнення. Я переглядаю час від часу реєстр судових рішень, бачу динаміку видачі виконавчих документів на рішення третейських судів. Така категорія присутня і досить активно.

Стосовно законопроекту. На сьогодні немає такої одностайної думки серед фахівців галузі третейського розгляду. Чи це плюс, чи це мінус, умовно? Справа в тому, що після ухвалення законопроекту в першому читанні в процесі підготовки до другого читання були внесені пропозиції певних змін до статті 6, зокрема, які передбачають встановлення ще більших обмежень в підвідомчості третейських судів. Це стосується в першу чергу обмеження державних підприємств за суб'єктивним складом бути учасниками третейського розгляду.

Навпаки, за останні два роки, поки триває активна війна, спілкуючись неодноразово з представниками державних підприємств, у тому числі оборонної галузі, я звертав увагу і отримав такі запити, що навпаки вони мають потребу мати в доступі до третейського розгляду спорів, оскільки він забезпечує і більшу швидкість, і достатню фаховість, і що саме, можливо, дивне, але вищу конфіденційність вирішення таких спорів. Тому не всі згодні з цією практикою. І законопроект, на жаль, втратив збалансованість. Тобто на етапі його подачі, формування його тексту малося на меті, з одного боку, ліквідація великої кількості третейських судів, які не діють, і існують такі побоювання чи загрози якихось неадекватних рішень з боку цих третейських судів, а з іншого боку, йшла мова про розширення підвідомчості. І в первісній редакції законопроекту, яку подавав Кабінет Міністрів, було відновлення підвідомчості через кілька років стосовно спорів з нерухомістю і інших певних аспектів. Якщо по нерухомості ще можна розуміти, що

вирішили цю норму поки що прибрати, то по інших такого розуміння немає і законопроект цей на сьогодні містить більше заборон і обмежень ніж можливостей для третейських судів. Це така поверхнева реакція і думка тих, хто займається третейським розглядом.

Стосовно як нам рухатися далі, на жаль, ми не змогли через знову ж війну провести необхідну кількість і якість професійних, фахових обговорень, і я планую щось подібне зробити в цьому році, якщо колеги мене підтримають і ми знайдемо на це ресурси і можливості. Нам потрібно повернутися до цієї дискусії, проговорити в професійному, науковому середовищі цей законопроект, чи він, дійсно, плюс, чи він мінус і як з ним далі бути.

Я не виключаю, що буде ухвалено рішення звернутися до шановних народних депутатів, можливо, повернутися до повторного розгляду законопроекту в комітеті, бо пройшов значний час, і я так розумію, що повернення до законопроекту можливе в горизонті рік, два, три і буде дуже залежати від динаміки воєнних дій і пожвавлення економічного життя, і, власне, тих євроінтеграційних процесів, по-перше, в економіці, які мають відновитися або посилитися.

Ось зовсім коротко те, що я хотів сказати. І знову ж зауважу, вдосконалення діяльності третейських судів є досить високо актуальним взагалі для держави, але під час війни ми згодні з тим, що це, можливо, трошки не на часі, і ми згодні почекати певний час, можливо, рік-два, ще провести певні обговорення в наших колах, на подібних заходах як нам далі бути з цим законопроектом. І, звичайно, ми розвиваємо діяльність кожного третейського суду, зокрема я розвиваю діяльність Третейського суду при Торгово-промисловій палаті, і це вже окрема історія. Діючої законодавчої бази для нас достатньо, особливо з тими змінами в процесуальне законодавство, які були внесені в 2017 році. І ті позитивні пропозиції, які стосувалися і ми сьогодні чули стосовно покращення і вдосконалення діяльності і підтримки арбітражу міжнародного, вони в рівній мірі

торкаються і третейського розгляду. І я хочу підтримати попередніх доповідачів, які ці пропозиції висловлювали.

Дякую за увагу. З задоволенням відповім на запитання, якщо вони будуть.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую. Тарасе Петровичу.

Колеги, будь ласка, запитання до доповідача, якщо є. Немає запитань, тож рухаємося далі. Цю тематику, мабуть, ще ми піднімемо в блоці, там, де буде обговорення. Заслухаємо всіх виступаючих, тому що є також наступні доповідачі, які явно це питання піднімуть, щоб потім трохи нам поговорити на тему законопроекту зокрема.

Зараз запрошую до слова наступного доповідача – Паламарчук Антоніну Борисівну, президента Асоціації "Інформаційно-фінансового бізнесу". У неї тема доповіді: "Проблематика альтернативного вирішення спорів в Україні".

Пані Антоніна, радий вас бачити. Будь ласка.

ПАЛАМАРЧУК А.Б. Я теж. Доброго дня усім. Наявність у державі розвинутої системи внутрішніх і міжнародних третейських судів є показником розвитку правового суспільства та рівня правової культури держави. В Україні Закон "Про третейські суди" був прийнятий у 2004 році і практика роботи третейських судів та проблеми усунення яких буде сприяти розвитку третейських судів виявляється.

Що я хочу сказати. Я як виступаюча від вас у нас різні дещо підходи. Я не правник, не юрист, я цей представник організації, яка створила Третейський суд, президент цієї асоціації, і вважає необхідність розвитку таких судів в Україні. Насправді я приймала участь у створенні при різних організаціях трьох третейських судів, хоча сама не є суддею Третейського суду. І ... *(Не чути)* Асоціації інформаційно-фінансового бізнесу, ми в

умовах війни не прикривали свою діяльність. І за два роки війни наш суд розглянув 690 справ.

І що хочу сказати про проблеми, дійсно, проблемою для розвитку альтернативного розгляду спорів є нестабільна неоднакова судова практика застосування державними судами підстав для скасування рішень Третейського суду або відмови у видачі виконавчих документів на рішення суду. Так, наприклад, ось в 2015 році без зміни чинного законодавства, закону Верховним Судом України було визнаний такими, що не підвідомчі Третейському суду спори за кредитами у валюті, та відповідні рішення Третейських судів були скасовані. Через два роки Верховний Суд України змінив цю практику та визнав, що ці спори є підвідомчими третейським судам. Ці такі випадки є непоодинокими і це підриває для сторін довіру до Третейського суду та зацікавленість сторін у розгляді спорів в Третейському суді.

Крім того, ще один приклад. Це незастосування державними судами певних міжнародних правил арбітражу, а саме Європейською конвенцією про зовнішньоторговельний арбітраж та регламенту ЮНСІТРАЛ, до третейського розгляду в Україні при оцінці державними судами складу Третейського суду вимогам закону.

Про необхідність застосування цих міжнародних правил арбітражу у третейському розгляді сказано у пункті 3.2 рішення Конституційного Суду України від 10.02.2008 року справа 1-3/2008. Так, наприклад, Касаційний господарський суд скасував декілька рішень третейських судів, пославшись на те, що склад Третейського суду не відповідає вимогам закону, оскільки форма розпорядження голови третейського суду про призначення третейського судді на розгляд справи не відповідала вимогам правил діловодства, встановлених наказом Мін'юсту.

Цей висновок Касаційний господарський суд зробив, незважаючи на те, що сторони третейської справи при розгляді спорту ніяких зауважень до складу третейського суду не заявляли. Причому в статті 5 Європейської

конвенції про зовнішньоторговельний арбітраж встановлена неможливість подання заперечень до державного суду з приводу повноважень арбітра, якщо такі зауваження не були заявлені сторонами на певній стадії арбітражного процесу. В той час, як у статті 4 Типового закону ЮНСІТРАЛ та статті 32 Регламенту ЮНСІТРАЛ аналогічне правило має назву "Відмова від права на заперечення".

Все це не сприяє довірі до третейського суду. Я вважаю, що ось коли там Верховний Суд дає узагальнення судової практики, то все-таки потрібно іноді спілкуватись з представниками третейських судів та дещо послухати, як вони це пояснюють. Ми кажемо, що держава зацікавлена у розвитку в Україні системи альтернативного вирішення спорів, і суспільство зацікавлене. Тому нам потрібно створювати умови саме для розвитку третейських судів, і основне – це закон, який повинен давати можливості для розвитку третейських судів.

У пояснювальній записці... От пан Шепель, який очолює, голова Третейської палати України, він сказав про закон, що законопроект 3411 наразі є неактуальним, і ми його підтримуємо. У пояснювальній записці Мін'юст пише, що у законопроекті передбачено удосконалення порядку утворення і діяльності третейських судів шляхом посилення вимог до організацій, при яких можуть діяти постійно діючі третейські суди, тобто до таких організацій, як от наша асоціація, та розширення повноважень третейського самоврядування з метою ефективного здійснення третейського розгляду.

Прийшов час відкрито поговорити, що насправді стоїть за такими благими намірами і на що звертає увагу спільнота третейських суддів у цьому проекті 3411. Зміни, які закладені у законопроекті 3411, здатні стояти на заваді розвитку третейських судів в Україні та привести до скорочення діючих судів та монополізації третейського судочинства у декількох великих третейських судах. На сьогодні у Мін'юсту є всі повноваження як реєструвати, так і ліквідувати третейський суд, стаття 8 та 9 діючого закону.

Але жодного разу Мін'юст не використав свої права, а чомусь в законопроекті закладена схема незрозуміла втручання у державну реєстрацію третейських судів незрозумілого утворення під назвою Третейська палата України. Між іншим, в розвинутих арбітражних третейських юрисдикціях прикладів подібних утворень немає.

Що для судів важливо? Працювати в умовах правової визначеності. На сьогодні діючий закон повністю встановлює вимоги до засновників третейських судів і порядок реєстрації та ліквідації третейських судів. Запропоновані зміни до закону вносять в закон правову невизначеність щодо вимог та умов роботи третейських судів, наділяє Всеукраїнський з'їзд третейських суддів та Третейську палату України, я вже наголошувала, що подібні утворення відсутні у розвинутих юрисдикціях, це наше ноу-хау таке, необмеженими і неконтрольованими повноваженнями, за якими стоять корупціогенні фактори. І це буде сприяти зростанню недовіри населення до третейських судів. І законопроектом здійснюється невинуватене делегування повноважень Верховної Ради України та Міністерства юстиції України Всеукраїнському з'їзду суддів та Третейській палаті України щодо визначення умов роботи третейських судів та контролю за дотриманням законодавства про третейські суди. І фактично частина сім статті 8 законопроекту наділяє Всеукраїнський з'їзд суддів правами Верховної Ради, адже питання функціонування та діяльності третейських судів повинно визначатися тільки законом.

Наділення Третейської палати та з'їзду третейських суддів такими необмеженими, неконтрольованими повноваженнями може стати корупційним бар'єром для доступу до державної реєстрації нових третейських судів та механізмом для незаконного блокування роботи вже діючих третейських судів, створює загрозу свавілля та втручання у діяльність третейських судів, здійснення тиску на суддів. Від суб'єктивних рішень Третейської палати залежатиме можливість створення нових третейських судів та подальшої роботи діючих третейських судів, причому жодних рамок

дискреції, жодних механізмів контролю та стримувань законопроект не встановлює, що створює підґрунтя для свавілля, прийняття рішень в інтересах конкретних груп осіб.

Зараз, якщо цей законопроект буде прийнятий, то буде реалізована загроза монополізації третейського розгляду великими третейськими судами в умовах відсутності правової визначеності.

Ось примусово встановлено, які вимоги засновника. От ми засновники, встановлено законопроект примусова сплата засновниками третейських судів організаційних внесків для утримання Третейської палати, до якої засновники судів не мають жодного відношення, бо засновники третейських судів – в основному це неприбуткові організації, такі об'єднання і це вимога закону, що вони створюються при неприбуткових організаціях. І ось законопроект покладає на засновників третейських судів у більшості, як я сказала, неприбуткових організацій, обов'язок щодо сплати організаційних внесків, розмір, цільове призначення та періодичність сплати яких визначається рішенням оцього з'їзду суддів і в якому не можуть приймати засновники і ніякої участі там не приймають. Тобто такі нові умови для нас, невстановлені законом, буде встановлювати якась організація. Жодних рамок щодо розміру цих внесків та їх кількості, періодичності сплати законопроект не встановлює.

Шановні, усі органи професійного самоврядування утримуються за рахунок своїх членів – нотаріуси, адвокати, аудиторів, тоді як засновники не є членами Третейської палати чи не приймають участь в Всеукраїнському з'їзді суддів. І самоврядні організації можуть приймати рішення тільки виключно до своїх членів. Чому вирішили пощипати, вибачте, неприбуткові організації і ще так не встановивши ніяких рамок – це взагалі виходить за рамки нормального сприйняття закону.

У той же час невиконання засновником, тобто неприбуткової організації, таких вимог є підставою для звернення органу державної реєстрації до суду із заявою про припинення діяльності постійно діючого

Третейського суду. При цьому оспорити встановлений розмір внесків чи будь-які зміни у судовому порядку немає можливості. Це може прямий шлях для використання, для штучного витіснення невеликих третейських судів. І на сьогодні діючі третейські суди, якщо буде прийнятий у другому читанні законопроект 3411, можуть втратити свою незалежність. Адже вони будуть залежати від того, чи схоче, чи зможе така неприбуткова асоціація чи інші об'єднання взяти на себе обов'язки сплачувати внески на утримання Третейської палати.

І ви розумієте, що оце залежність така, оце не може, наприклад, така організація сплачувати такі внески, а Третейський суд хоче працювати, то що він буде, судді повинні сплачувати якийсь податок, нести гроші до голови цієї асоціації? То я не хочу брати таких грошей ні від кого і створювати корупційну схему.

Щодо обов'язку засновників забезпечити Третейський суд приміщенням та матеріальними засобами. Ми відкриваємо Третейський суд і ми беремо на себе зобов'язання. Бо спочатку третейський суд, давайте казати, в нього нема ще якби оцих, хто приходить до нього, ніхто ще... він тільки починає роботу. І потрібно секретаріат зробити, потрібно умови зробити, і все це бере на себе оця неприбуткова організація.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Пані Антоніно, нагадаю вам про регламент.

ПАЛАМАРЧУК А.Б. Все, закінчую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Ми ще зможемо цьому питанню приділити трошки часу в обговоренні.

ПАЛАМАРЧУК А.Б. Закінчую.

То єсть ми вважаємо, що вимоги до третейських судів мають бути чітко визначені в законі, і цього вимагає принцип правової визначеності та верховенства права.

Наш висновок. Законопроект 3411 у тому вигляді, в якому він поданий до другого читання, на сьогодні втратив актуальність. І я підтримую господина Шепеля повністю в цьому. І в запропонованому вигляді положення законопроекту не сприяють розвитку третейських судів, створення нових судів, несе в собі загрозу монополізації третейського судочинства декількома великими третейськими судами і має в собі корупційну складову. І на сьогодні потрібні зміни до Закону "Про третейські суди", але зміни, які будуть сприяти розвитку третейських судів.

І тому ми просимо комітет зняти з розгляду Верховної Ради законопроект 3411, підготовлений до другого читання, і перейти до підготовки... Не можна його просто взяти і знову до другого читання подати, тому що він концептуально не відповідає вимогам сьогодення. І потрібно готувати нові зміни до Закону "Про третейські суди", які будуть саме сприяти розвитку третейських судів.

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Антоніно.

Колеги, питання до доповідача? Немає питань.

Пропоную рухатися далі. Знову ми, бачу, всі доповідачі в цьому блоці згадують відповідний законопроект 3411, і наступний доповідач не виключення. Я запрошую до слова Жукова Анатолія Миколайовича, Голову Третейського суду при Асоціації українських банків, з простою і зрозумілою темою: "Законопроект номер 3411".

ЖУКОВ А.М. Доброго дня. Чутно мене?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Так, чутно, будь ласка.

ЖУКОВ А.М. Дякую за можливість прийняти участь у слуханнях. Темою мого виступу є законопроект 3411, який має назву: щодо вдосконалення порядку утворення та діяльності третейських судів.

На жаль, на мою думку, прийняття цього законопроекту призведе до скорочення третейських судів, а як наслідок, скорочення кількості розгляду спорів третейськими судами, тобто фактично до згортання третейського розгляду спорів, оскільки цим законопроектом ускладнюється, централізується процедура реєстрації нових третейських судів замість цієї реєстрації на місцях, яка існує зараз, та встановлюється перереєстрація діючий третейських судів з новими вимогами до засновників, про що казала Антоніна Борисівна. Всі вимоги щодо забезпечення третейського суду приміщеннями та обладнанням, не конкретизовано, що мається, які мінімальні ці вимоги, це на розсуд З'їзду третейських судів. Ну, і саме таке болюче для засновників – це сплата ними внесків на утримання Третейської палати.

Встановлюються вікові обмеження для третейських суддів: не молодше 30 років та не старше 65 років. На мою думку, старше 65 років – це якраз судді, які найбільш кваліфіковані. В нашому суді це колишні судді державних судів.

Також встановлюється виключення можливості примусового виконання рішень Третейського суду *ad hoc*. Ну, ми не суд *ad hoc*, але міжнародні правила якраз не передбачають такого виключення.

Також встановлюються обмеження деяких спорів, про що казав Трас Шепель. І Антоніна Борисівна також казала про... Третейській палаті надаються повноваження щодо контролю за виконанням засновниками вищевказаних вимог та у разі їх невиконання ініціювати процедуру припинення третейського суду. На наш погляд, треба не скорочувати кількість третейських судів, відповідно кількість третейських спорів, а сприяти зростанню кількості спорів, розглянутих третейським судом. Якість

третейського розгляду спорів визначається не приміщеннями та обладнанням третейського суду, а кваліфікованими третейськими суддями. Особливістю третейського розгляду спорів є те, що сторони мають право обирати як третейський суд, так і третейських суддів. Вочевидь, що скорочення чисельності третейських суддів, особливо в регіонах, тому що централізація тільки в Києві, воно призведе до обмеження цієї можливості обирати суд і відповідно призведе до скорочення чисельності спорів.

Я підтримую пропозицію як Антоніни Борисівни, так і Шепеля з приводу того, що як мінімум це повторне друге читання, а якщо є можливість зняти цей законопроект з розгляду, то зняти.

Дякую за увагу. У мене все.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Анатолію, за стислу і зрозумілу доповідь.

Колеги, власне, перелік заявлених виступаючих у нас вичерпався, тож ми можемо переходити до блоку обговорення. Користуючись правами організатора, я хотів би, якраз не відходячи далеко, обговорити в цьому блоці питання якраз законопроекту цього 3411. Ми почули трьох доповідачів, які досить детально торкнулися цієї тематики, і, власне, позиція комітету була, да, ми прийняли рішення про... прийняли рішення, комітет прийняв рішення, що виносити його в зал до другого читання, але ці процеси всі призупинилися у зв'язку з початком широкомасштабного вторгнення. Відповідно ми не отримували запитів від представників професійної спільноти, від спеціалістів і фахівців, які розглядають спори в порядку третейського розгляду справ. І наразі, мабуть, нам треба визначитися, комітету, власне, з вашою допомогою, що далі робити з цим законопроектом.

В принципі, думки тих доповідачів, як я зрозумів, в загальному збігаються, що ...*(Не чути)* І хотів би... власне, доповідачів ми почули, можливо, у когось ще з учасників з цього приводу є думки, щоб нам зрозуміти, що далі комітету робити з відповідним законопроектом. Чи його

рухати далі, чи, можливо, виправити його якимись комітетськими правками, переглянути своє рішення попереднє, власне, ми це і планували робити, тому що мали певні зауваження юридичного управління, або дійсно його відправити, маємо кілька опцій, як відправити на доопрацювання, це або на повторне друге читання, або на повторне перше читання, або взагалі авторам на доопрацювання.

Тож я хотів би почути... думку доповідачів ми, власне, почули, можливо, хтось хоче ще конкретизувати з доповідачів, будь ласка, а ще учасників, хто бажає з цього питання висловитись, хотілось би почути ваші думки.

Будь ласка, пані Олена.

ПЕРЕПЕЛИНСЬКА О.С. Дякую.

Хотіла б зазначити, що від Української Арбітражної Асоціації ми подавали коментарі ще в 2021 році до цього законопроекту, я не буду зараз їх повторювати. Насправді я бачу певну єдність думок зараз спільноти про те, що в даний момент часу тими правками, які пропонуються, краще його зняти з розгляду. І оскільки зараз комітет розпочав там більш такий широкомасштабний процес щодо вдосконалення інститутів альтернативного вирішення спорів, мені здається, було б кращим взагалі, якщо є бажання покращувати цей інститут, все ж таки почати працювати над новим, концептуально новим законопроектом, який би дійсно вирішував зовсім інші питання ніж ті, які зараз намагався вирішити цей законопроект, і, можливо, тоді у нас була певна єдність спільноти, і це могло б дійсно сприяти покращенню ситуації з третейськими судами. Ну, як зазначено в листі Української Арбітражної Асоціації, цей законопроект в такому вигляді, в якому він є, пропонується далі, він не покращить ситуацію, він скоріше її погіршить. І краще вже нічого не приймати, чим приймати ті зміни, які пропонуються. Навіть якщо б правильна була мета, той шлях, який обраний, він, на жаль не дозволяє її досягти, і дійсно, як зазначалося доповідачами,

воно не відповідає ані міжнародним стандартам. І концептуально в ньому закладена проблема, що третейський суддя – це ніби як професія якась. Це не професія, у нас немає статусу третейського суді, як він є там у адвокатів, у нотаріусів, у аудиторів, тобто всіх тих, хто там мають свої палати. Тому воно концептуально так не працює і не може працювати, і з'їзд не може працювати, і все це не може працювати в такому вигляді, як це існує для професії.

Тому найкращий шлях – це якраз певна консолідація спільноти з бажанням розвивати інститут цілком, а не тільки для третейських суддів, бо у нас там є багато учасників процесів і про них всіх треба думати, і про систему в цілому, щоб вона правильно працювала.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Олено, за висловлену позицію.

Пан Микола. Миколо Федосовичу, будь ласка. Ви з цього питання?

СЕЛВОН М.Ф. Да.

ГОЛОВУЮЧИЙ. З цього, да? Будь ласка.

СЕЛВОН М.Ф. Я певною мірою теж торкався проблеми третейських судів, і знаю цей законопроект, який викликав бурю емоцій. І тому в мене є пропозиція, в принципі, яка співпадає з Оленою.

Я не знаю Регламенту Верховної Ради, це велике значення має, як процесуально віднестись до вашого, який пройшов певне читання, певний цикл. Але справа надто серйозна, мені здається, що треба в комітеті призупинити чи просто... Я не знаю, як це процесуально правильно. Але треба створити робочу групу з нейтральних - я знаю, у вас багато було спорів з цього приводу, - з тим щоб розробити концепцію, що треба робити з третейськими судами. Але їх обов'язково треба не тільки реанімувати, але і

підняти на вищий щабель. Ми не можемо одну гілку, арбітраж піднімати, а другу топити. Треба знайти точки дотику, але це потрібно професійно, фахово, з врахуванням всіх інтересів, і фахівців, і не юристів, і щоб зрозуміти, як це робити.

І певною мірою досвід роботи третейських судів от треба проаналізувати і сказати, де була помилка, в чому була помилка влади і арбітражної спільноти, або третейської спільноти, чому ми дійшли до такого стану.

І тому я от і Тараса Шепеля, і всіх виступаючих підтримую, що треба знайти консенсус, притому консенсус має бути саме на точки дотику різних підходів, і зарубіжного досвіду, та і нашого, міжнародного арбітражу. Давайте подумаємо про це. Мені боляче, відверто кажучи, що робиться з третейськими судами. Оце, що вісім або дев'ять рішень у 2008-2009 роках законодавець прийняв про обмеження компетенції цього, перший, ну, може, необхідний крок, але він не вирішував в принципі проблему, і про це всі кажуть. Витоки... в чому проблема, він відрубав те, що мало масове беззаконня, але проблема залишилася.

Чи треба чекати, як Тарас пропонує, закінчення війни? Ну, це краще знати вам як парламентарям. Я вбачаю, що цю роботу ми повинні потихеньку проводити зараз, не треба тягнути. Більше того, я сказав, може, дещо емоційно, що всі проблеми під час війни вони піднімаються і кричать, тому що надзвичайний стан у суспільстві, і в наших головах, до речі, теж.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, Микола Федосович.

Пані Антоніна, будь ласка. Мікрофон включіть, будь ласка, у вас виключений.

ПАЛАМАРЧУК А.Б. Я підтримую пані Олену і вважаю, там, згідно Регламенту Верховної Ради, комітет може відкликати, поданий до другого

читання, законопроект в зв'язку із тим, що він на сьогодні втратив актуальність.

І сказати що робити далі, якщо візьмемо цей законопроект і будемо вносити якісь правки, це нічого не дасть, бо він концептуально застарів, він не відповідає міжнародній практиці. І я теж кажу, що потрібно до того, щоби розробляти новий законопроект, потрібно все-таки визначитися з концепцією цього закону, щоби ми знали що ми хочемо робити.

Може, коли ми будемо обговорювати, ми побачимо що можна зараз в діючий закон, поки буде розроблятися інший, внести якісь правки. Але не той, що 3411, а в діючий. І ці правки можуть бути внесені. Все.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Антоніна.

Пані Ірина Тесленко, будь ласка. І на початку, перш ніж говорити, представтесь, будь ласка, бо не всі вас знають.

ТЕСЛЕНКО І.О. Добре, Денисе.

Доброго дня всім! Я, Тесленко Ірина, є суддею, працювала суддею Кременського районного суду Луганської області, зараз відряджена до Солом'янського районного суду міста Києва.

Я так розумію, що є спільне бачення, що законопроект потрібно переробляти. Я уважно всіх слухала, можу сказати з приводу третейських судів і міжнародного комерційного арбітражу, я стикалась з їх роботою до призначення на посаду судді, приблизно орієнтуюсь що це.

У мене в ході обговорення виникло декілька питань, і я б хотіла їх запитати в учасників.

По-перше, оскільки третейські суди мають бути альтернативним способом захисту і, звісно, користуватися довірою громадян, щоб громадяни йшли в третейські суди, а не в державні, і відповідно розвантажувалася судова система. Перше питання. Чи мають, на вашу думку, бути підвищені вимоги до третейських суддів, їх, наприклад, досвіду правничої діяльності?

Тому що те, що на цей час передбачено в законі, там дуже мінімальний цей рівень.

По-друге, чи є доцільним передбачити вдосконалення врегулювання питання конфлікту інтересів при розгляді справ третейськими судами, оскільки третейські суди створюються відповідними організаціями, у яких є певні учасники, скажімо так.

Третє питання. З врахуванням суттєвих розбіжностей у вартості розгляду справ третейськими судами, зокрема, МКАС, я подивилися розбіжність в рази судового збору виходить, якщо справа розглядається в господарському суді, наприклад, або в МКАС. Чи не є доцільним наблизити ці показники один до одних, щоб була заінтересованість учасників звертатися до цих альтернативних способів?

І четверте питання. Який, на вашу думку, має бути ефективний контроль роботи третейських судів для нівелювання будь-яких зловживань? Тому що ми розуміємо, що третейські суди можуть бути, як ефективним інструментом, так і інструментом для зловживань учасниками судового...

Дякую. Можу скидати в чат питання для зручності.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Якщо можна, скиньте, будь ласка, в чат.

ТЕСЛЕНКО І.О. Так, зараз скидаю.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Пані Олено, ви хотіли відповісти, так, я так розумію. Будь ласка.

ПЕРЕПЕЛИНСЬКА О.С. Я почну. Я думаю, що тут багато... інші учасники теж доєднуються.

Перше питання щодо юридичного досвіду. Дивіться, світова практика така, що арбітрами, третейськими суддями навіть не завжди юристи є. Тому, мабуть, це буде недоцільно. Бо є такі індустрії, де треба, щоб був спеціаліст

не юрист. Тому, я думаю, що з точки зору досвіду або якихось вікових обмежень тут не варто в це втручатися, сторони мають визначити, кому вони довіряють. Тобто це певна як би дискреція сторін.

Щодо конфлікту інтересів, тут я з вами повністю погоджуюся, тут ми можемо дійсно вдосконалити систему. Існують міжнародні напрацювання з цього приводу, Міжнародна асоціація юристів прийняла свої рекомендації. Так, вони, може, там не всі, враховуючи, що у нас закриті списки у третейських судів і в МКАС, воно не все там працює так, як воно вписано, але певним чином їх можна було б адаптувати до українських умов і застосовувати, і це б зняло дуже-дуже багато питань.

Третє, щодо зборів. Тут я з вами не погоджуюся, що треба якусь зрівнялівку робити. Знову-таки якраз і третейські суди, і інститути в міжнародному арбітражі, вони самі мають, їх засновники відповідно, мають право визначати рівень арбітражних зборів. І насправді у нас все одно ще є ринок міжнародний, в якому українські сторони також беруть участь. І навіть якщо ви тут врегулюєте це в українських реаліях, чого я не рекомендую робити, у нас все одно залишаться іноземні інституції арбітражні, які ми не врегулюємо. Тому тут знову ж таки сторони обирають, в який інститут вони хочуть звернутися, в який Третейський суд, в міжнародний комерційний арбітраж вони хочуть звернутися, і вони дивляться на відповідні фінансові аспекти, також стає частиною вибору. Це знову ж таки нормальна міжнародна практика і вона регулюється самими сторонами. Взагалі в цій сфері більшість питань вони регулюються самими сторонами і не треба їм, як би, в цьому якось заважати.

Щодо зловживань, тут питання більш складне. Дійсно частина, як ми вже проговорили, це конфлікт інтересів. Інша частина – це певні, я б назвала це "роз'яснювальні роботи" зі сторонами і відповідно з судовою владою, і як можна, і треба реагувати на певні речі. Я не впевнена, що це все можна законодавчо якось врегулювати, оскільки знову-таки ми маємо Типовий закон ЮНСІТРАЛ, який каже, в яких випадках ми можемо скасовувати або

там відмовляти у визнанні виконання рішення, і насправді світова тенденція, що ось стандарт світовий найкращий, є якісь в кожній країні кримінальна відповідальність за злочини, але ми маємо розуміти знову-таки, що ми не маємо вигадувати велосипед і встановлювати якусь кримінальну відповідальність, яка відлякувати буде всіх учасників і арбітрів від того, щоб використовувати цей інструмент. Тому от ця остання, це якраз і найбільш складний у реалізації момент, який потребує дуже-дуже детального і обережного обговорення з тим, щоб ми не вбили сам інститут.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Олена.

Пан Сергій, будь ласка, ви хотіли доповнити відповіддю?

ГРИШКО С. Дякую.

Я б хотів, щоб ми розуміли, про що мова. За своєю суттю Третейський суд, це коли сторони погоджуються, щоб в приватному порядку вирішити свій спір, щоб не йти до державного суду. У нас, в принципі, трішки аномальна ситуація, у нас є два окремих правові режими для міжнародного арбітражу і для Третейського суду. В принципі, і те, і те – це все Третейський суд, але так склалося історично, що у нас два окремі правові режими, які десь перетинаються, але вони не є повністю уніфікованими.

Що стосується вартості, то в будь-якому разі третейський розгляд не передбачає інстанційності, про що я говорив. Тобто якщо ми порівняємо судовий збір, який треба заплатити за розгляд в першій інстанції ... (*Не чути*), в апеляційній інстанції, в касаційній інстанції, то витрати на третейський розгляд будуть не такими великими. І в будь-якому разі це питання приватноправової автономії сторін. Вони хочуть йти до Третейського суду чи вони не хочуть йти до Третейського суду, вони підуть в державний суд.

І основна проблема у світі, в принципі, основним регулятором третейських судів і основним запобіжником від зловживань є інститут репутації, тобто є люди, які дорожать своєю репутацією. Я, наприклад, як арбітр, коли я ставлю своє ім'я, свій підпис під рішенням, яке виходить за моїм підписом, я ризикую, що якщо це буде рішення якесь дивне, погане і так далі, мене більше не будуть призначати як мінімум, а то може у мене будуть якісь проблеми з законом. У нас, на жаль, історично знову ж таки склалося так, я гадаю, що колеги і більшість колег пам'ятають, що третейські суди стали інструментом легалізації і незаконних обгородок в другій половині нульових, на жаль. Можна було побачити багато оголошень, навіть ніхто не соромився: легалізуємо забудову через Третейський суд і так далі. Багато там було всіх таких справ з нерухомістю і так далі. Це питання було вирішено, коли було серйозно обмежена підвідомчість справ третейським судам, в принципі. Але чомусь після цього третейські суди припинили, скажімо так, кількість спорів, які розглядаються третейськими судами, значно знизилась.

Я, чесно кажучи, не знаю, чому так сталося. Чи тому що третейські суди в основному лише використовувались як інструмент легалізації чи якихось інших питань, інших підстав, але, на жаль, слід констатувати, що і діяльність, про що пані Паламарчук сказала, частково вона це згадала, діяльність, скажемо так, нагляд господарських судів за третейськими судами теж не сприяє їхній популярності. Тому що, наприклад, зустрічаються непоодинокі випадки, коли, наприклад, рішення третейського суду скасовується, тому що вже після того як відбувся третейський розгляд, незадоволена сторона, яка програла, як правило відповідач іде до господарського суду і визнає третейську угоду недійсною, хоча вже є рішення третейського суду. І потім на цій підставі рішення або скасовується, або скасовується дозвіл на примусове виконання. Тому тут в цій частині, мабуть, треба все-таки якимось уніфікувати, щоби захистити третейський розгляд від таких-от диверсій свого роду, внести певну ясність. Але в той же

час питання як зробити, щоб третейські суди були, з одного боку, популярними і, дійсно, розвантажували державні суди, які зараз завалені справами, вони зараз перезавантажені об'єктивно, а з іншого боку, не були інструментом зловживань – це основне питання, на яке, я боюся, поки що відповіді ні в кого немає.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Сергію.

Пан Володимир. Володимир Нагнибіда, будь ласка. Щодо цих питань, так?

НАГНИБІДА В. Да, я щодо цього питання.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Будь ласка.

НАГНИБІДА В. Буквально короткий коментар. Тут абсолютно сто відсотків погоджуюся з пані Оленою і з паном Гришком, єдине, що коротенький такий коментар в частині зборів.

От Сергій сказав зараз про інстанційність. Дійсно, потрібно враховувати, що коли ми говоримо про судові збори в національних судах, ми говоримо про те, що це є перша інстанція, це є друга інстанція і це є третя інстанція, і для іноземного бізнесу, який, як я вже в своїй доповіді говорив, інвестує певні кошти, відповідно йому важливо розуміти, скільки він інвестує, по-перше. Це, по-друге, безумовно, прямо впливає і на строки відповідно вирішення спорів, що, безумовно буде відлякувати бізнес, передусім іноземний, щодо того, щоби справа на той чи інший період слухалася в державних судах.

Але якщо суто в контексті зборів, які сплачуються, і приведення їх у відповідність, так-от я, ми досліджували це питання буквально нещодавно, в кінці 23-го року, і от вартість справи в 100 тисяч доларів, наприклад, вона з

урахуванням трьох інстанцій, вона в півтора разу буде вище, якщо цей спір буде слухатися господарським судом, порівняно з тим, наприклад, що... який арбітражний збір в зокрема, наприклад, МКАС йде. Тому і так далі, там далі вже експоненціально зростання, зростає в 4, в 5 разів і так далі. Тому тут ще треба розуміти ще один дуже важливий момент, як практикуючий юрист, адвокат, з чим стикається бізнес, це з тим, що є супутні витрати, передусім на супровід процесу, крім судового збору, є супутні витрати, які виникають в державних судах, – це необхідність перекладу всіх абсолютно документів на відповідну мову, чи то мова однієї із сторін, чи то англійська, чи то польська, чи то словенська і так далі, і надсилання, надсилання іншій стороні. І коли це, наприклад, договір поставки, де здійснювалося там 40 поставок і по кожній з них це додаткова угода, це *(Не чути)* декларація і багато інших документів технічних, сторони витрачають шалені кошти суто на переклади. То єсть, крім судового збору, ще переклад. Чого, наприклад, в арбітражі це питання не виникає, тому що, наприклад, арбітраж слухається англійською мовою, документи складені англійською мовою, арбітр веде справу англійською мовою. Ці витрати супутні не виникають у сторони.

І тому тут, якщо комплексно на це дивитися, то тут така... ми можемо умовно говорити про якусь таку, по-перше, необхідність наближення, а, по-друге, про такі переваги, скажімо так.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Пані Кристина Хріпкова, якщо не помилився у вашому прізвищі. Теж представтесь, будь ласка, бо ви не були доповідачем, щоб учасники зрозуміли.

ХРІПКОВА К. Кристина Хріпкова, є радник практики міжнародного арбітражу Адвокатського об'єднання "Інтегрітес".

У мене також коментар щодо арбітражного збору. Я хотіла просто поділитися з вами думкою наших клієнтів міжнародного бізнесу. Вони

також, звичайно, мають доступ, як до судового розгляду спору, так і до арбітражів. І ось вони кажуть, що перевагою є більший збір арбітражний, як правило, для іншої сторони, яка, наприклад, не має досвіду арбітражного розгляду і сплати таких витрат, по-перше, оцінити свої шанси участі в процесі і результати, чи варто витрачати, зараз сплачувати арбітражний збір. І по-друге, якщо такі шанси не досить великі, навіть спонукати іншу сторону вступити в перемовини та, можливо, навіть підвищує шанси мирного врегулювання спору. Це перший аспект.

А другий аспект. Ми всі розуміємо, що наші судді отримують зарплатню від держави, а гонорар арбітрів сплачується в основному за рахунок арбітражного збору. І відповідно для залучення фахівців до розгляду певної справи, досить складної справи, наприклад. Сторони, звичайно, зацікавлені, щоб такий арбітр, якщо він має свою власну практику, має високі гонорари і так далі, щоб оплата його роботи була адекватною, і відповідно ця оплата може виплачуватися тільки за рахунок арбітражного збору, який відповідно і вищий ніж судовий.

При цьому я приєднуюся до коментарів колег щодо інших аспектів. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Кристино, за коментарі.

Тарас Петрович, будь ласка.

ШЕПЕЛЬ Т.П. Дякую.

Я ще хочу, почув такі елементи запобігання зловживанням третейських судів, зокрема. Я хочу нагадати, що в 2018 році за підтримки проекту USAID ми зробили досить такий великий проект, проаналізували діяльність третейських судів за масою характеристик, і виникла у нас от така от робота. Ви її можете, я посилення потім на неї скину або взагалі в PDF, де є відповідна статистика бачення і всього іншого.

То станом на 2018 рік, скажу, що після обмежень компетенцій 2009 і 2011 року досить поодинокі випадки, коли третейські суди були якимось чином задіяні в якихось схемах, які були притаманні до того самого 2011 року, зокрема, не тільки про нерухомість, там і про інше. Зараз побіжно моніторячи реєстр і взагалі інформаційний простір, я не бачу, що з 2018 року по початок 2024 були якісь гучні скандали, пов'язані з третейськими судами, от нічого такого не потрапляло в публічний простір. То це говорить про те, що в межах тої компетенції, яка є, та система, яка є, все-таки працює більш-менш нормально, і ті проблеми, вони носять такий характер більш фантомних болей. І ми це спостерігали, на жаль, і на засіданнях комітету під час розгляду законопроекту, і ставили питання, якщо вам відомі, зокрема, випадки зловживань, там за участі державних підприємств, там були представники Генеральної прокуратури, я пам'ятаю, на наступне засідання нам жодного такого випадку не продемонстрували. Тобто я хочу зазначити, що не треба перебільшувати загроз. Це перше.

І друге. Стосовно переформатування роботи над законодавством про третейські суди. Я абсолютно не проти того, щоб ми, дійсно, до чогось повернулись і почали концептуально над цим працювати. Але виходити потрібно з першого питання, який перелік спорів ми хочемо залишити підвідомчим третейським судам. А це за класикою... *(Не чути)* цивільні і господарські спори не обмежені за суб'єктним чи за предметним складом як таким, лише публічний сегмент виводиться і то в певній частині.

І друге концептуальне важливе питання. Якщо ми вже довіряємо цей перелік спорів розглядати недержавним судам, арбітражам, третейським судам, то хто буде розглядати ці спори? Тут у нас знову ж підніметься питання архітектури третейських судів, як її будувати, перебудовувати. Але ми маємо досягти не те що консенсусу, а я думаю, що народні депутати стануть, так би мовити, арбітрами в цьому процесі, тому що однастайності в професійному середовищі юристів ми ніколи не знайдемо, бо всі ми знаємо, скільки юристів і скільки думок у нас присутні.

Дякую за увагу і можливість висловити цю репліку.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, Тарас Петрович.

У мене якраз, Микола Васильович, я вам дам слово. Зараз поки Тарас Петрович якраз зачепив знову 3411, його подальшу долю, то хотів би якраз думку, Тарас Петрович, вашу узнати. Все-таки які... Чи, на вашу думку, доцільніше працювати над концептуально іншим законопроект, чи ви бачите, можливо, перспективи напрацювати, змінити цей через відправку його на повторне друге читання? 3411 змінити таким чином, щоб ефекту бажаного він досяг.

ШЕПЕЛЬ Т.П. Дякую.

Стосовно цього я не буду таким сміливим, щоб висловлюватися за всю спільноту. Я би все-таки хотів...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Вашу думку, бо частина спільноти висловила свою думку, от вашу думку.

ШЕПЕЛЬ Т.П. Я хочу сказати, що це частина спільноти. Ми, на жаль, не проводили ні з'їзди, ні великі заходи за участі третейських суддів, я би хотів їх провести.

Щодо моєї думки, то я критично ставлюся до цього законопроекту, по-перше, через чергове звуження компетенцій третейських судів. Як на мене, якщо йти з цією нормою, то для мене не настільки критично способи очищення, зменшення кількості, інші повноваження Третейської палати стосовно внесків взагалі не принципово. Я, наприклад, в минулому голова Третейської палати, загалом є питання, чи є зараз Третейська палати, чи ні, бо строк закінчився, у нас в положенні передбачена певна пролонгація, я готовий працювати в цьому сегменті на громадських засадах. Але для мене критичні зміни в статтю 6, які обмежують підвідомчість третейським судам,

оскільки це заважає роботі конкретного Третейського суду, який я очолюю, в якому я розглядаю справи.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Зрозумів. Дякую.

А ще якраз, щоб не відходити далеко від цієї тематики, Мін'юст у нас присутній сьогодні? Ми запрошували, я наче бачив представників Мін'юсту, але чи є той представник, який зможе в галузі це питання прояснити. Бо Кабмін ініціатор, ми розуміємо, що Мін'юст працював над тестом законопроекту, от думку Мін'юсту з цього приводу, з приводу 3411, наскільки доцільно далі його рухати. Сподіваюсь, що ви почули думку спільноти, і як далі можна організувати роботу з вдосконалення законодавства по третейському судочинству. Чи на базі 3411, чи провести нові дискусії, зустрічі і так далі, і напрацювати, можливо, інший законопроект.

Пані Уляна, якщо зможете ви відповісти на це питання, то я попрошу вас відповісти.

СТЕФАНЮК У.І. Дякую, Роман Вячеславович.

Я хочу сказати, що цей проект йшов дуже важко під час підготовки, ми стільки проводили обговорень з представниками третейських судів, третейської спільноти. І я просто думаю, другий раз з таким проектом буде дуже важко зайти у Верховну Раду, зокрема Кабінету Міністрів. Тому я би все-таки просила розглянути можливість, можливо, попрацювати над текстом проекту, як дійсно покращити розгляд спорів третейськими судами. Але те, що я почула сьогодні під час обговорення, що немає, скажімо так, немає єдиної думки, а як же його покращити. Тому ми можемо зайти знов-таки в довгі дискусії, і, якщо відверто, я сумніваюся, що воно якийсь такий достойний текст змін до проекту про третейські суди може з'явитися.

Але, звісно, це моя особиста думка, це не думка Міністерства юстиції, а тим більше Кабінету Міністрів.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Я зрозумів. Дякую. Дякую, пані Уляно, дуже.
Микола Федосович, будь ласка.

СЕЛІВОН М.Ф. Це, я думаю, що вже тему третейського судочинства не настільки добре проговорили. Але є одна репліка., це Олени Перепелинської, яку я поважаю як фахівця і як жінку, і люблю навіть, але щодо посилення вимог до суддів третейського суду. Вона каже, якщо я правильно зрозумів, сторони самі знають, кого обирати. А ні. Справа ось у чому. Взагалі розгляд спорів – це державна функція, спеціальна гілка влади створена. І коли держава віддає недержавному суб'єкту юрисдикційні якісь функції, вона зобов'язана контролювати, щоб ця функція виконувалась належним чином. Це зобов'язання держави. І тому вона може ставити любі вимоги щодо особи судді чи арбітра арбітражу, чи судді третейського суду. Більше того, вона має ставити, підвищити ці вимоги, це компетентність і добропорядність.

В чому сила МКАС? Знову я про своє болото. В тому, що ми, починаючи з 1992 року, ввели ці два принципи, які тільки через 30 років введені до Конституції, про порядність людини, я недавно слухав комісії допити кандидатів до Конституційного Суду, там надто серйозні питання задавалися: чому третейський суддя може бути всякий, крім того, що він не сумасшедший і не був, по-моєму, якщо я пам'ятаю, да, і не був судимий. А чому не можна вимоги послабити? Він взагалі може це робити компетентно? І друге, його морально-етичні якості, до речі. Дякую.

І це обов'язок держави, іще раз я говорю, не просто отдала третейським судам, арбітражному чи цільовому особисто - іди, роби що хочеш. Ні. Все це повинно бути в рамках закону і в рамках певного контролю.

До речі, я ще в 2011 році здуру написав статтю про третейські суди і арбітраж щодо суспільного і державного контролю за їх діяльністю. Я там обґрунтовую певні новели і там от це не може бути абсолютно, я ще раз говорю. Може, я трохи застаріло висловлююся, але я говорю про те, що це не

буде абсолютно автономна діяльність. Хтось щось повинен контролювати, і не тільки обмежену компетенцією, адже це теж є важіль дуже серйозний, але іншими важелями, які є у держави.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, Микола Федосович, за те, що обмінюєтеся думками різними.

Пані Олена, ви хотіли відреагувати? Якщо можна, коротко.

ПЕРЕПЕЛИНСЬКА О.С. Так, дуже коротко. Я як би не мала на увазі там якісь абсолютно відсутність вимог, насправді частково ми співпадаємо, тобто там, де буде конфлікт інтересів, це буде оці моральні якості всі перекривати, так.

Там, де ми кажемо про компетенцію, компетентність, да, то тут важливо, що для того, щоб третейські суди, арбітражі конкурували, то фактично вони будуть зацікавлені включати в свої списки компетентних дійсно людей і це питання репутації і самих там арбітрів третейських судів, і відповідних інститутів. Але не можна державою встановлювати там 10 років юридичного досвіду, там науковий ступінь, усе це неправильно, ніхто не зможе це контролювати і це буде як би дуже неправильно.

Тобто все ж таки питання певної саморегульованості, да, і питання регулювання через репутацію, воно існує. І, ну, саме це правильний шлях, плюс дійсно там по конфлікту інтересів, щоб певні зловживання виключити. Тому в цьому була моя думка, тобто мені здається, що концептуально ми співпадаємо, просто, може, в самих механізмах досягнення цієї цілі ми, може, трохи по-різному це бачимо.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Олена.

Олег Петрович, будь ласка.

ПОДЦЕРКОВНИЙ О.П. Дуже дякую.

Я думаю, що нам потрібно, якщо ми обговорюємо концепцію третейських судів, їх розвитку, нам потрібно обговорити і питання зловживання третейськими застереженнями, які використовуються економічно сильними суб'єктами, там банками, різноманітними іншими. Тобто без вирішення питання публічно-правових обмежень, нав'язування споживачам, да, в широкому сенсі, третейських застережень в Україні належно вирішити це питання неможливо. А ми на сьогоднішній день бачимо, що, наприклад, з Господарського кодексу викидаються норми, які передбачали, що в договорах приєднання можуть бути там певні умови, визнані нікчемними, а ці положення викинуті. Тобто в даному разі, які нав'язуються економічно сильним суб'єктом.

Тобто в даному разі, якщо вирішені дійсно ці питання, вивести питання третейського судочинства на рівень приватноправових відносин, де дійсно вільне волевиявлення сторін і воно відповідає реальності, а не нав'язуються промислово-фінансовими групами, там енергокомпаніями і так далі, і так далі. То без цього всі інші застереження просто не будуть мати ніякого сенсу, тому що все одно всі формальні вимоги можна буде обійти і використовувати третейське судочинство для прикриття власних зловживань цими монопольними та іншими утвореннями. Це перше питання.

І коротко останнє. Ми тут обговорювали питання витрат, ми з Миколою Федосовичем приймали участь разом, в Одесі проводилася зустріч з представниками бізнесу щодо розвитку МАК, я там виступав якраз з аналізом практики застосування судами рішень щодо виконання рішень Міжнародного комерційного арбітражу. Так от, проаналізувавши цю практику, я спостерігав на витрати, які несе держава щодо звернення в Міжнародний інвестиційний арбітраж, який показує нам про те, що чому ми маємо розвивати власний арбітраж. Тому що, от наприклад, три справи, я зараз міг би вивести їх на екран, не будемо. Наприклад, "...*(Не чути)* проти

України" розглядалося у Верховному Суді, яке дійшло до Верховного Суду це питання щодо приведення до виконання рішення, 250 тисяч були у нас позовні вимоги, а Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів, він стягнув 3 мільйони 223 тисячі 212 євро арбітражних витрат. Так само справа інша Olympic Entertainment "Естонія проти України", 7,5 мільйона євро збитків і 2,5 мільйона євро арбітражних витрат та гонорарів. Для порівняння, якщо б такі спори розглядали в МКАС з можливістю обрати будь-якого арбітра, в тому числі іноземного арбітра, будь ласка, це є така можливість у сторін, то в першому випадку це було б 10 тисяч доларів витрати, а не 3,2 мільйона, а в другому випадку це було б 53 тисячі доларів, а не 2,5 мільйона арбітражних витрат, які держава витратила на розгляд таких інвестиційних спорів.

Тобто це показує, що держава має стимулювати інвестиційний арбітраж в Україні, враховуючи засадничі положення, що в МКАС як такого не існує, адже спор розглядає не МКАС, розглядає склад арбітражів і сторони можуть впливати на вибір іноземних в тому числі арбітрів.

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, Олег Петрович.

Колеги, будь ласка, ще якісь, можливо, теми для обговорення, підняти питання. Є у когось бажання?

ГРИШКО С. Пане Романе, якщо дозволите.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Да, будь ласка, пан Сергій.

ГРИШКО С. Я бачу, питання пані Ірина Тесленко поставила в чаті. Все ж питання чи має бути контроль роботи третейських судів, в якому він має бути вигляді, як знайти баланс між втручанням в діяльність третейських судів та ефективним контролем їх діяльності? На мій погляд відповідь на це

питання наступна: контроль має бути, він є. По-перше, він є, контроль є, судовий контроль існує. По-друге, цей судовий контроль має бути приведений у відповідність до міжнародних стандартів, під якими ми маємо на увазі в першу чергу Нью-Йоркську конвенцію про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень. І, в принципі, на цьому, мабуть...

І ще один болючий момент, це ефективність кримінальної юстиції. Тому що одна справа – це просто, скажімо, добросовісні якісь похибки, добросовісні помилки суду, які можна виправити. Ну, не вручили, там і так далі, випадково судове повідомлення по вирішенню. Інша справа, коли йдеться про кримінальні схеми. В мене, скажімо так, у колег є у провадженні справа, де на підставі підробних документів Третейський суд в Дніпропетровській області виніс рішення про стягнення кількох мільйонів доларів з громадян Ізраїлю. І це було використано, які до України, в принципі, вже давно стосунку не мають, але мають тут нерухомість. І це рішення було використано, абсолютно фейкове рішення, на абсолютно якихось підробних документах, було використано для того, щоб звернути стягнення на нерухомість, яка належала цим громадянам Ізраїлю на праві власності. Отут це має бути ефективна робота кримінальної юстиції. Я думаю, що це найкращі запобіжники від можливих зловживань.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Олег Михайлюк хотів. Чи ви вже передумали?

МИХАЙЛЮК О. Так, коротке питання, якщо можна. Дякую, пане Романе, за таку можливість.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Але, знову ж таки, представтесь, будь ласка, оскільки як доповідача я вас не представляв. Будь ласка.

МИХАЙЛЮК О. Олег Михайлюк, головний експерт з питань економічного правосуддя Проекту ЄС "Право-Justice".

Відповідаючи на ваше питання, які ще, можливо, будуть там попутні теми до сьогоднішнього обговорення, цікаво було б почути думку учасників обговорення, доповідачів стосовно санкцій та комерційних арбітражів. Зокрема, як свідчить іноземний досвід, питання санкційного комплаєнсу стало для арбітражів актуальним. Є неодноразові випадки, коли сторонами в справі є підсанкційні особи, чи-то боржник, чи кредитор. І в Україні також вже були випадки, коли питання застосування санкцій виникало на стадії надання дозволу на примусове виконання рішення комерційного арбітражу. І, ну, для судів, я думаю, це було нелегким завданням: співставити межі порушення публічного порядку і виконання санкцій, а з іншої сторони, бути дружнім до арбітражу і виконання... надання дозволу на виконання рішення арбітражу, яке є обов'язковим.

Тож питання таке, як ви бачите подальший розвиток правової політики в цій сфері і яким чином держава має бути, з однієї сторони, дружньою до арбітражу, а з іншої сторони, забезпечити ефективність санкційного комплаєнсу, ефективність дотримання як національних, так іноземних санкцій. Зроблю застереження, що це питанням я жодним чином не ставлю під сумнів, ефективність санкційної політики, і це елемент національної безпеки, але, як на мене, тут прослідковується таке підґрунтя для виникнення суперечок щодо того як застосувати санкцію під час і як розгляду справи в арбітражі, так і надання дозволу на примусове виконання рішення, коли або сторони є підсанкційними, або предмет спору так чи інакше пов'язаний з санкційними обмеженнями, то було б цікаво почути думки.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Олеже.

Пані Інна, будь ласка. Я так розумію, ви з приводу того питання, що в чаті, чи інше?

СМЕЛЬЯНОВА І. От я в чаті, пане Романе, побачила.

ГОЛОВУЮЧИЙ. От якраз, да, ми обіцяли на початку, після вашої доповіді, що це питання розглянемо в блоці обговорення. От якраз, якщо ви бачите, можливо, відреагуєте, прокоментуєте і питання пана Олега.

СМЕЛЬЯНОВА І. Давайте, давайте. Давайте спочатку почнемо з чату, бо пані Катерина Наровська, вона вже двічі його в чаті задавала, я вже побачила, що вона його повторила. Я, можливо, його зараз коротко озвучу, щоб, може, не всі його бачать. Чи зважено етично і з точки зору професійної етики медіатора є можливо медіатору бути надалі арбітром в цьому ж спорі між цими сторонами після успішної медіації?

По-перше, давайте так, є два випадки, є успішна, неуспішна. Якщо успішна медіація, то за нашими процедурами, те, про що я говорила, це лише право надано сторонам. Це лише сторони можуть визначити, що якщо в гібридній медіації, медіація, арбітраж, що вони довіряють саме тій самій особі, яка перебуває одночасно в двох списках: медіатором і арбітром, і мова йде, що медіація успішна, і далі мова йде виключно про одне питання, винесення рішення на узгоджених умовах. Якщо сторони довіряють цій особі, яка була медіатором, то вони можуть призначити також цю особу арбітром виключно з однією метою, знов повторююсь, коли мова йде про винесення рішення на узгоджених умовах. Якщо ж медіація була неуспішна, то у нас чітко передбачено, що одна і та ж особа не може бути, виступати і медіатором, і арбітром. І така ж заборона існує в гібридній медіації арбітраж-медіація-арбітраж, там теж заборона одночасно виступати в двох ролях, іпостасях, і медіатором, і арбітром.

Що стосується питання, яке зараз пролунало. Тобто пан Володимир якраз згадував, нещодавно нами затверджено також комплаєнс-політику у випадках дотримання санкційного законодавства, коли або сторона, або

предмет спору є підсанкційним елементом. Це дуже складне питання, воно складне, і ми неодноразово його в себе обговорювали, в кожній справі свої нюанси виникають. Але в будь-якому випадку в нашій комплаєнс-політиці там закладено головний принцип, що включення до санаційного списку тієї чи іншої особи не може бути заборонаю захистити реалізувати своє право на захист, захистити, звернутися до арбітражу, якщо існує відповідне арбітражне застереження.

Тому підсанкційні особи мають право подати відповідний позов. Як це впливає надалі? Звичайно, що в кожному випадку треба дивитись. По-перше, звичайно, що ми працюємо над тим, щоб виявляти всю інформацію. Ми вимагаємо розкривати всі дані, в тому числі про кінцевих бенефіціарних власників щодо цих осіб. І особливо звертаємо увагу, коли підсанкційна особа не може сплачувати, звичайно, оскільки в неї заблоковані кошти, не може сплачувати за себе арбітражний збір, і за неї сплачується третьою особою. Це питання досліджується, оцінюється, розкривається вся інформація щодо всіх третіх осіб. Яким чином воно впливає далі на арбітражний розгляд? Ну, давайте, це питання дуже глибоке окремої дискусії. Ми навіть проводили кілька заходів в арбітражі за участі суддівської спільноти, де розглядали ряд аспектів і, зокрема, санкція там є форс-мажором, не є форс-мажором, чи, можливо, далі звертати, записувати в рішеннях арбітражу, що там ці рішення звертаються до негайного виконання і таке інше. То, звичайно, все, що пов'язано із санкційною складовою, обов'язково нами під час розгляду справ оцінюється, і ми зважуємо на все, що прописано в санкційному законодавстві, це однозначно і іншого виходу немає. Але в будь-якому випадку, повторююся, не є обмеженням звертатися до арбітражу, арбітражна оговорка є дійсною і виконуваною.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пані Інно, за відповіді.

Пан Роман, будь ласка. Тільки представтесь будь ласка, перш ніж.

МАЙДАНИК Р. Дякую. Дякую, пане Романе.

Роман Майданик – арбітр Міжнародного комерційного арбітражного суду при ТПП України, професор кафедри цивільного права, університет Шевченка. Моє питання певною мірою пов'язане із попереднім, але в мене дещо інший контекст. Мені здається, що одним із актуальних і викликом для арбітражу, зокрема, є питання відшкодування шкоди, завданої внаслідок збройної агресії. І в зв'язку із цим тут є низка питань, відповіді на які ми не маємо на сьогодні. Але ми маємо певні тенденції судової практики вітчизняної. Ми маємо відповідний певний розвиток на міжнародному рівні щодо цих питань. І питання, пов'язане з тим, що, по суті, ми повинні зараз думати над підготовкою як мінімум керівних принципів як вирішувати ці питання з тим, щоби для себе зрозуміти: а які адекватні, ефективні законодавчі рішення чи пропозиції щодо законодавчого регулювання в Україні ми маємо приймати. Ну, перш за все, це ж не тільки питання імунітету держави, мова йде про те, що, по суті, Україна найбільш радикально порівняно з іншими правопорядками вирішує питання, пов'язані із зверненням стягнення на активи агресора, чи ті, які сприяють збройній агресії: юридичні особи, фізичні особи. Мова йде як про суверенні активи, так і про приватні активи. Але величезне питання, наскільки і за яких умов будуть виконуватися такі рішення. І, більше того, які форми: чи арбітраж це має бути, чи міжнародний суд, - є найбільш прийнятними, інституція, яка буде визнаватися, з тим щоб звернути стягнення на це майно. І тут питання не тільки процесуальні, я вже казав, зокрема імунітету держави, а і питання, власне, матеріального права, яка тут правова підстава, які умови звернення стягнення на майно, чи, зокрема, виключно це деліктна відповідальність, чи це пов'язане... публічний, приватний делікт тощо. Тут низка питань. І у зв'язку з цим, мені здається, що нам, можливо, треба, як мінімум, запланувати моніторити питання, пов'язані саме з тим, як там допомогти, щоб, як мінімум, хоча б в межах міжнародного арбітражу ми могли розглядати ці спори, оскільки, зокрема, певна частина спорів потенційно є

актуальною саме для міжнародного арбітражу, в тому числі, якщо ми будемо говорити і про інвестиційний арбітраж.

Я не вдаюся в деталі з цього питання, бо тут низка питань виникає: які співвідношення зворотних заходів з двосторонніми угодами; і питання, пов'язані зі співвідношенням прав людини, відшкодування шкоди, завданої внаслідок збройної агресії; питання делікту тощо.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Романе.

Колеги, хто ще хотів якісь питання, можливо, репліки, короткі ремарки, виступи?

Пане Миколо, будь ласка.

СЕЛВОН М.Ф. Я репліку. Я хочу підтримати Романа Андрійовича, що виникає дуже складне питання, хоча у нас зараз щодо відшкодування шкоди зі зверненням до держави Росія чи Білорусь нема таких спорів, оскільки нема арбітражних застережень. Але це на часі, і нам, я знаю, що є спеціальні групи від державних органів, які вивчають ці питання, нам треба теж включитися в це.

Але у нас є уже низка спорів, де українські підприємства підпадають під форсмажорні обставини, наприклад, ...*(Не чути)* зерно оставлене чи порт не приймає, розбомблений і таке інше, ці спори стають, будемо вважати, масовими. І нам треба виробити теж, щоб кожному, тут я з Інною згоден, у кожному окремому випадку нам треба розглядати, що відбувається, але і треба виробити методологічні підходи до визначення, як розглядати ці спори.

І одна маленька ремарка щодо, я не знаю, чому Володимир Нагнибіда промовчав, щодо санкцій. У нас уже не декілька, а багато спорів виникають з підсанкційними сторонами. І це надзвичайно важливе питання, яке пов'язане з процесуальним аспектом, про що говорила Інна Іванівна, і з матеріальним, а як вирішувати справи по суті. А, по-перше, які санкції має, наприклад,

враховувати МКАС при ТПП України: санкції Євросоюзу, Сполучених Штатів, Великої Британії чи тільки, власне, свої?

Оце перше питання, на яке толком ніхто відповіді не дав. Хоча є американські санкції, які говорять про вторинний вплив, і ми повинні враховувати юридично, я як юрист, ми, в принципі, не повинні враховувати санкції інших держав, а тільки наші, які затверджені указом Президента. І таких справ дуже багато.

По-перше, я хотів би, пан Роман, я не запам'ятав його прізвище, задав надзвичайно серйозне і складне питання: чи є накладення наших санкцій на відповідача, наприклад, блокування активів і виконання зобов'язань. Він не може виконати зобов'язання по контракту, і про це пише, я сам розглядав особисто таку справу, і відповідає, з издевкой пише: це ви самі наклали на мене санкції, а тепер вимагаєте від мене виконання зобов'язання, я їх не можу виконати. Як тут бути? Це являється дія форс-мажору.

Я вбачаю, єдина правильна позиція така, що санкція – це публічно-правова оцінка діяльності суб'єкта господарської діяльності незалежно від резидентства, і це не є звільненням його від відповідальності, і тому форс-мажором апріорі накладення санкцій не може бути. А от як вирішувати далі спір, то дуже багато конкретних ситуацій, і треба, до речі, Романе Вячеславовичу, я хотів би, ви вже Інна говорила, провели дві конференції щодо цього питання, при тому із залученням представників державних органів, в тому числі РНБО, спасибі їм, відгукнулися і прислали компетентного товариша, Міністерство економіки, судової влади. Давайте ще раз проговоримо ці проблеми, для нас вони є надто нагальними.

І тут ми споріднені, навіть не тільки арбітраж, судова влада теж має ці проблеми. Правда, вона розглядає більше спорів про те, чи є законним накладення на них санкцій, але і господарські суди при розгляді конкретних справ теж можуть мати справи з підсанкційною стороною. Тому що ми виробили певну, я не буду говорити про нюанси, вони говорились вже, але

точного уявлення про те, що треба робити і як робити, у нас немає. Кожний арбітр, хоча є методологія, вирішує справу з розумінням.

І ще одна аксіома. Якщо є санкції накладені – це нормативний акт, який обов'язковий для врахування в роботі арбітражу. Це аксіома. Ми не оцінюємо... Інколи сторона говорить: це все незаконно і таке інше. Ми оцінюємо факт: є санкція – ми її враховуємо. Це однозначно.

Дякую, пане Романе.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Миколо, що ви піднімаєте актуальні питання. Власне, задля цього ми зібралися, щоб поділитися тим, що болить, скажемо так, тим, що актуальне для тієї чи іншої інституції. Тому врахуємо цю позицію і будемо думати, що далі з тим робити. Якщо необхідне включення комітету, будемо включатися.

Колеги, будь ласка, ще якісь реакції.

СЕЛВОН М.Ф. Ми підводимо підсумки, пане Романе.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Все, ні в кого немає?

СЕЛВОН М.Ф. Ми підводимо підсумки?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Ні, у нас зараз блок обговорення, тобто обговорення у вільному... Якщо хтось бажає якісь теми підняти, обговорити, задати питання чи якось відреагувати. Будь ласка.

СЕЛВОН М.Ф. От про результати нашого обговорення і як це втілити в життя, і яка буде реакція. Це, в принципі, будуть рекомендації комітету.

Перше. Я уважно слухав всіх виступючих, як по третейському судочинству, так особливо щодо арбітражу. Я, в принципі, підтримую всі ті пропозиції, які висловлювалися виступаючими. Більше того, деякі з них вони

напрацьовані, багато з них і нами. Я волію, пане Романе, з тим, що я підтримую вашу пропозицію про підготовку дорожньої карти. Я згадав, коли був послом, було колись модно між державами заключати конкретні двосторонні угоди, називались дорожньою картою, де розписували конкретні строки і конкретні проблеми, які потрібно вирішити. Так-от, я за таку дорожню, це повинні бути нестандартні, вибачте, що я так говорю, рекомендації, які ми вивчили дуже багато, а именно дорожня карта щодо арбітражу, щодо третейського судочинства, щодо медіації завтра. І от якщо три такі блоки будуть і ми розглянемо, ми надали вам свої пропозиції, але їх треба згрупувати. Всі товариші, які виступали, надавали свої пропозиції. Треба аналітично сісти, розвести у часі, згрупувати, наприклад, цивільне процесуальне законодавство чи господарське процесуальне законодавство. Особливо ГПК ідеться в статті 20, 23, де ідеться про обмеження юрисдикції третейських судів і арбітражу. Треба принципово...

Я був учасником всіх цих обговорень, зараз говорять, що а у нас таке хороше законодавство, воно дійсно так. Але це вдалося великою кров'ю, хто учасник, звісно, знає. І тому я говорю надо мінімізувати в Україні перелік неарбітрабельних спорів як для третейських судів... *(Не чути)* так особливо щодо арбітражу. Я волію, що треба проговорити і щодо надання, як говорив Сергій Гришко, дякую йому за таку оцінку діяльності МКАС, і щодо інвестиційних спорів. Пане Романе, нам треба конче швидко вирішувати цю проблему, бо буде пізно. Я маю надію і не тільки надію на те, що війна закінчиться і треба відбудовувати Україну. Потім уже пізно буде щось робити для того, щоб створити от інвестиційне законодавство і інвестиційні інструменти у нас тут в Україні, це ще один блок питань.

Я підтримую пропозицію, вибачте, що я багато говорю, щодо оцінки діяльності судової системи щодо арбітражу, особливо цивільної юрисдикції на чолі з Верховним Судом, який ... *(Не чути)* касаційного суду України, який надто, ну, проарбітрабельної позиції. Але є проблеми, я прошу допомоги в комітеті, про які говорили. От неправомірне втручання

господарської юрисдикції щодо арбітражу. В мене вчора прийшли дві заяви від сторін про те, щоб призупинити розгляд справи, оскільки відповідач подав позов до Господарського суду щодо визнання арбітражного застереження недійсним і той прийняв позов до провадження. Розумієте, торпедується арбітражний процес.

Я знаю, що в господарських судів виробилася спеціальна теоретична конструкція чи концепція: чому вони мають приймати ці позови. Я думаю, що з вашою допомогою, пане Романе, я до вас як до одного з очільників комітету: може, під вашою егідою давайте поговоримо з представниками господарських судів про цю проблему? Тому що вона починає набирати оберти і це серйозна проблема. Я не буду зараз її аналізувати, це не тема цієї конференції. А з тим, щоби... тому що я можу звернутися до керівництва касаційного господарського суду з тим, щоб провести обговорення. Але було б краще, якщо б це було б під вашою егідою. Ми надамо своє бачення, вони дадуть своїх представників. А ви розумієте, це торпедує арбітражний процес і ставить, в принципі, нанівець всі зусилля і ваші як законодавця, і наші як виконавця ваших законодавчих приписів з того, що ми стараємося, а тут бац – ми не виконуємо, на щастя і на жаль, для сторони... призупиняємо провадження, користуючись статтею 16 і 5 Закону "Про міжнародний арбітраж", що цей пріоритет повинен бути наданий арбітражу визначити, чи дійсне, чи недійсне арбітражне застереження. Але проблема є.

Там ще, можливо, ми поряд з цим обговорили і проблему арбітрабельності спорів. Тому що самі запобіжники поставлені в Господарському процесуальному кодексі щодо арбітрабельності спорів. Як третейським судам, так і арбітражним, не деінде, а саме там. От давайте, може, ці проблеми обговоримо. Ми готові надати всіляке організаційне, методичне, навіть фінансове забезпечення з тим, щоб обговорити ці проблеми. Але мені здається, дивлячись зі МКАС, що тут треба підняти планку розгляду. В цьому ми покажемо, що законодавець в особі чинного комітету Верховної Ради зацікавлений цими проблемами, він бачить цю

проблему. Я просив би проговорити і з головою комітету, я говорю, ми надамо любе сприяння в обговоренні цієї проблематики.

І щодо дорожньої карти, де всі ми долучаємося. Я ще раз дякую за те, що в такий складний для України час найвищий законодавчий, єдиний орган України звернувся до цієї проблеми.

Дякую вам.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, Микола Федосович, за гарні слова на адресу комітету. І дуже дякую вам, що піднімаєте цю проблематику, обов'язково, я думаю, ми її розглянемо і визначимо, як далі ефективніше рухатись в цьому напрямку.

Звичайно, всі пропозиції, в тому числі ті, які вами тільки що озвучені, якщо ви викладете їх в письмовому вигляді, нам буде зручніше їх опрацьовувати. І кожен з учасників, в принципі, може надати своє бачення, свої пропозиції щодо рекомендацій, які будуть затверджуватись комітетом за результатами відповідних слухань. Тому знову ж таки на ту пошту, яку маємо в чаті, яка є в оголошені на сайті комітету про проведення сьогоднішніх слухань, ви можете надсилати, ділитися своїми напрацюваннями, надсилати свої пропозиції.

Колеги, ще якщо є бажуючі, запрошую до слова. Якщо ні, то, в принципі, Микола Федосович гарний фінальний акцент поставив. Я, можливо, повторюсь, але, да, це перший день нашої роботи. Завтра, хто бажає, будь ласка, приєднуйтесь в частині обговорення, заслуховування доповідей і обговорення проблематики в медіації, має місце, врегулювання спору за участю судді. А всі сьогоднішні доповіді, всі матеріали, які ви надасте, будуть опрацьовані і на їх основі будуть розроблені відповідні... запропоновані комітету для затвердження відповідні висновки.

Я, колеги, дякую вам всім за те, що приділили час, за те, що взяли участь в цій частині комітетських слухань. Ще раз запрошую завтра

приєднуватись. На цьому пропоную завершити цю частину комітетських слухань і завтра продовжити.

Дуже дякую вам. Спокійного дня і в подальшому спокою, миру. І всі прагнемо до перемоги, будемо працювати на це. Дякую, колеги. До побачення.